ШЕРАГІА ЙОАРЖАЕ МАЙНА ХЬАЛХАРА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ!

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІайн обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 42 (4055). | ЕРА, 8 апрель, 1965 шу. | Мах 2 кеп.

ШУН СИЙЛЕН ДЕКХАРАШ, НОВКЪОСТИЙ ДЕПУТАТАШ!

Шерра шоай болх дІаболабаьб хІанз моттигерча Советий керда хержача органаша. Чакхъьянай Советий хьалхара сессеш. Цига вІашагІъеххай исполкомаш, даиман болх беш йола комиссеш, иштта къоастадаьд кхыдола организационни дешаш а. Массазза санна, вай мехка Советашка хІанз а хержаб дикагІбараш, халкъо тешам беннараш, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара низ ца кхобеш къахьегаш бараш. Хиннача хоржамашка коммунистийи парте боацарийи йохаргйоацача блока тІехьа кхадж тоссаш советски наха цІаькха а хьагойтар КПСС XX, XXI, XXII съездашка парте белгалбаьча ленински генеральни новкъа шоаш бІубенна хьалхашкахьа гІоргхилар.

Эггара дикагІбараш хержар моттигерча Советашка Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша а. Депутаталла хержаращца ба болхлой, колхозхой, Іилман, техника, культура болхлой, партийни, советски, комсомольски болхлой, кхыбараш.

Грозненски городской Совете хержача депутаташта юкъе ва «Старогрознефта» кІоарга бурув деттача контора болхло М. Р. Масуев, № 23 йолча школа директор З. Г. Петлякова, хІаьта Гудермесски городской Совете хержача депутаташта юкъе — «Гудермесский» яхача совхоза тракторист Л. А. Абдулхаджиев, Шаьла районни Советe хержача депутаташта юкъе шекара завода директор Х. Х. Хаматханов, иштта кхы а.

Уж ба тайп-тайпарча къамех бола нах. Цхьа барт болча дезала санна, хьаьнала къахьег цар республика учрежденешка, предприятешка, хьамсарча Даьхен рузкъа совдоахаш.

Моттигерча Советий органаш массазза а хиннай парте хьалхашка оттадаь декхараш дизза кхоачашдара къахьегамхой оарцагІбоахаш, массайолча оагІорахьа кхетамца болх вІаштІехьбоаккхаш. ХІанз царна хьалхашка латтача керттерча декхарех цаІ да КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш кхоачашъяра къахьегамхой оарцагІбахар.

Укх тІеххьарча хана юртбоахама кулгалдара Советий лоархІам лохбаьбар. Цу гІулакхо балха зеца деш Іе йиш яцар. Парте юхаметтаоттайир партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органаш вІашагІйоххара ленински принципаш. Цу гІулакхо торо хулийт Советий болх дІахо тоабе.

КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш вахаре кхоачашъеча кхетамца дакъа лаца деза моттигерча Советий органаша. ВІалла мегаргдац специалистий, колхозийи совхозийи кулгалхой де дезараш шоашта хьатІаийде гІерта, юртбоахама продукташ совъяхара лоаттабеча юкъарча къовсаме Советаш декхарийла я шоай лоархІам лакхбе. Советски органашта хьалхашка латта декхар да хІара колхоза, совхоза къахьегамхой юртбоахама продукташ эцара планаш кхоачашъяра оарцагІбахар. Из чІоагІа чоалхане болх ба. Цига йиш яц уйла ца еш даь гІулакхаш, субъективни решенеш чакхъяха.

КПСС ЦК мартовски Пленумо белгалдаьккхад, колхозийи совхозийи экономика дегІайоалаяра цахаддаш йоакхо е езаш хилар. Бакъда, цунца дувзаденна да социалистически юртарча къахьегамхой цахаддаш, хІара денна йоакхо е езилга а. Юртбоахама къахьегамхой культурно-бытови хьашташ дизза Іалашдар — из моттигерча Советий керттера декхар да. Республика дуккхача моттигашка Іалаьмате ледара латт из гІулакх. Во болх бу цхьайолча культпросветучрежденеша, дукха кхоачам боацараш да торговле балха юкъе. ХІанз республика кхашка шерра бІаьстан балхаш дІадоладеннача хана берригa низ тІабахийта беза кхашкарча механизаторий хьашташ дизза Іалашдара. Тоаде деза юрташка гІишлош хьалъелга. Къаьстта терко е еза наха гІулакх ду мастерскеш, общественни кхачан предприятеш, тикаш хьалъяра, массайолча моттигашка наха медицински дарба делга тоадара.

ЧІоагІа лоархІаме да дІахо общественни социалистически доалахье чІоагІъяр, из лорайр, лаьттах кхетамца пайда эцар, продукташ, материалаш, ахчан средствaш йоаелга цІендаь дІадаккхар. Цу хьакъехьа а доккхий декхараш латт моттигерча Советашта хьалхашка. КПСС Программа тІа аьннад, тІеххьара а моттигера дерригa дешаш къестаде декхарийла я Советаш. Цудухьа тоабе беза хІара Совета, цун даиман болх беш йолча ерригача комиссей, хІара депутата, ерригача актива болх. Из боккха низ ба. Партийни организацей кулгалца ерригача торонех лерттІа пайда эца вІаштІехьдаргда хьалхашка латта декхараш кхоачашде.

Хоржамаш хилалехьа къахьегамхой депутатий кандидаташ харжархоща вІашагІкхетача хана къахьегамхоша дуккха тайп-тайпара предложенеш тиййнай. ХІанз депутатий декхар да уж ерригаш дика Іома а яь, уж кхоачашъергйола ха белгалъяккхар. Ховш ма дий, уж ерригаш а лоацчача хана кхоачашъюлургйоацилга. Цхьабакъда, харжархошта дІахайта деза царех фу хургда, уж мацa кхоачашхургья. Советски депутат — из халкъо тешам бенна оттаваь саг ва. Къахьегамхой хьашташ дувц цо Советe. Цудухьа хІара депутата Совета сессешка къамаьл де, тайп-тайпара предложенеш уттае йиш хургйолаш вІаштІехьдаккха деза гІулакх.

Доккхий декхараш латт хІанз республика къахьегамхошта хьалхашка. Толамца чакхдаккха деза семилетка тІеххьара шу. Сихеи дикеи йистедаха деза кхашкара балхаш. Цхьаккха тІехьаюсаш предприяти, боахам хилийта йиш яц. Уж декхараш дизза кхоачашдара шерагІа йоаржае еза социалистически яхь, оарцагІбаха беза берригa къахьегамхой.

Советски наха хов, Коммунистически партеи Советски пачхьалкхени вай халкъа йоакхо ярал доккхагІа декхар доацилга. Халкъа вахара хьал лакхдара тІаерзаяь я КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш. Из декхар хьалхашка латт моттигерча Советашта.

Керда хержача моттигерча Советий органашта дизза кхоачашдулургда шоашта хьалхашка латта декхараш, нагахьа санна цар шоай болх боахамеи культуреи массадолча доакъошка цІенхаштта тоабойя, хІара депутата бехктокхам лакхбойя.

Инициатива хьаллаьцай

Грозненски вагонни депо пропарочни цеха коллективо ханал хьалха кхоачашъяьй квартала план. Планах лаьрхІачул совгІа цІенъяь цистернаш кхо эзар я. Нормах лаьрхІачул 22 минут сихагІа цІенъяьй хІара цистерна. Къахьегама овсарле лакх а еш хьабеча балхага дІалодар лохдарах пачхьалкхенна кходаь ахча 8 эзар сом да.

ЦхьоалагІча майна сийленца накъа яхара Грозненски ремонтно-механически завода коллектива болам дог раьза хиина хьаллаьцар цеха коллективо. Цу ден сийна цеха болхлоша дош деннад апрель бетта план 28-ча числах кхоачашъе.

Къаьстта дика къахьег цистернаш юлараша нн. Кобзев Федора, Юсупов Ярыча, Чумак Анатоле, кхыбараша. Царна массанена «профессех дикагІбараш» яха цІи еннай. Хьинаре къахьег слесараша нн. Межидова, Шаталова, кхычар. Укх деношка хІара смено шиъ норма тІехкхоачашъю.

Г. ФЕДОРОВ.

Семилетка тІеххьара шу

1965 шера 1-ча квартала валови продукци арахецара план 102,2 процент кхоачашъяьй. Соахка цу хана хинначунца ниййсбича промышленни производства боарам 10,9 процент лакхбеннаб, планах лакхбе лаьрхІа хиннар 8,2 процент мара боацача метте. Долче, заданел тІехйиннай промышленни производство хьалхарча квартале.

Темпаш лакхагІа йолаш дегІанхад промышленноста керттера доакъош — мехкдаьтта доахачо 39 процент дукхагІа арахийцай продукци, химическичо — 33 процент дукхагІа.

Валови продукци арахецара план ерригa а лаьрхІача кхоачашъяь йоллашехьа а, дуккхача промышленни предприятешка бизза пайда ниццабац продукци дукхагІа арахецара долча кхоачамехи йолаш йолча торонехи.

1965 шера хьалхарча квартала план кхоачашъяьяц 19 промышленни предприяте. Цар пачхьалкхенна дІа ца луш йисар 869 эзар сома маьхa продукци.

1965 ШЕРА 1-ча КВАРТАЛЕ ПРОМЫШЛЕННИ ПРОИЗВОДСТВА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ИТОГИИ ХЬАКЪЕХЬА

Дуккха моттигаш я кога бувхо гІирс, тийга хІамаш, херх хьекха материалаш, кирпишк, продукце кхыдола тайпаш во хьадаь.

Дуккхача предприятешка боарамал тІех йоаю ахчани материальни средстваш, хІаьта из бахьан долаш продукци яккхарга дІабода мах лакха а хул. 1965 шера шин бетта Къилбаседа-Кавказски совнархоза предприятешка йоаккхача продукце мах цхьа миллион сом совгІа лакхбелар.

Семилетка тІеххьарча шера пачхьалкхен план толамца кхоачашъяра къахьегаш я Грозненски крекинг-завода шоллагІча цеха 13-ча установка коллектив.

Цу даькъе ерригa пайда эцанза йола торонаш гуча а йоахаш бедалах толашагІа йола продукташ хьакъоастаяра социалистически декхараш тІаййцад цо укх шера.

Хьалхарча квартале мохкдаьттах йоала продукци дукхагІа а дикагІа а яккхара план тІехкхоачаш а еш планах лаьрхІачул совгІа массехк эшелон продукци еннай коллективо.

СУРТА ТІА: Гниденко Валентин (аьттехьа латтар) ший бригада членашца сменах баьча балха итогаши кхоанарча балха задании дІайовзийташ ва.

И. Плиева сурт.

Промышленни продукце лоархІамегІара тайпаш мел арахийцад хьахьокх укх даннеша:

	1965 ш. 1-ча квартале план кхоачашъяра процент	Процентаща 1965 ш. 1-гІа квартал 1964 ш. 1-ча кварталца ниййсбича
Болат	101	99,6
Мехкдаьтта аппаратура	100,5	124
Мехкдаьтта	101	139
Газ	103	150
Элёктроэнерги	101	100,6
Фенол	103	92
Ацетон	102	95
Полиэтилен	125	133
Спирт синтетически	106	2-зза
Синтетически дубителаш	100,0	81
Кирпишк	105	103
ЦІен тІа юлла кирпишк	91	99,0
КІир	96	102
Слюда марцхилташца	106	106
Сборни аьшкабетонни конструкцеши доакъош	101	113
ГІулакхага йода хьу дІаозар	107	87
Херх хьекха чакхъяьккха хьу	104	97
Мебель	97	121
Кога гІирс	100,0	96
Кондитерски хІамаш	101	103
Маькха-булкай хІамаш	100,8	105
Макаронни хІамаш	99,1	98
Бежан даьтта	164	177
Дулх	128	127
Колбасно-ветчинни хІамаш	92	93
ЦІенача шурий продукци	104	107

Производство вІаштІехьйоаккхилга тоадар, керда техника юкъейоалаяр, технологи эргаьккха тоаяр, рационализаторийи изобретателийи хьинар айдалар бахьан долаш промышленносте къахьегама овсарле лакхъяра задани тІехкхоачашъяьй.

1964 шера хьалхарча квартала на ниййсйича къахьегама овсарле 8,4 процент лакхъеннай, цу даькъе: «Грознефта» объединене гІолла — 32 процент, «Грознефтехимзаводы» яхача объединене гІолла — 12 процент, «Терек» яхача мебельни-хьу чакхйоахача производственни объединене — 23 процент. Цунца цхьана «Красный молот» яхача транспортни машиностроене, мединструментий, Шалински аьшкабетонни заводашка кхыча предприятешка балха ха зехьа йоаю, совнагІа болхлой лелабу.

Республика промышленни предприятей коллективаша лакха социалистически декхараш тІанийцад 1965 шера, хІаьта семилетка тІеххьарча шера уж толаме кхоачашдара шоай дерригa низаш тІа а дохийт.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР СТАТИСТИЧЕСКИ УПРАВЛЕНИ.

ПАКИСТАНА ПРЕЗИДЕНТ ЛЕНИНГРАДЕ

ЛЕНИНГРАД, 6 апрель. (ТАСС). Тахан къаьсттача поездаца Москвера Ленинграде вера Пакистана президент фельдмаршал Мохаммед Айюб Хан, шийна улувбаьнна баьхка нах шийца а болаш.

Московски вокзале везача хьаьша накъа баьхка бар пачхьалкхени общественни организацей кулгалхой, къахьегамхой вукалаш, журналисташ. ВІашагІкхетача хана оттадаь сийлен ха дар, Пакистанеи СССР-еи пачхьалкхений гимнаш лекхар

ДОТТАГІАША ДЕГ ТІАРА МАРХІА БЕХКАШ

ВАРШАВА, 5 апрель. ТАСС-а спец. корр. Г. Киселеви В. Кузнецовеи хоам бу:

Дег тІара а вежарашха а тІаийцар тахан Варшавас СССР-аи ПНР-енеи юкъера доттагІлен, бартцхьоагІон гІулакхий, вІаши деча новкъостлен хьакъехьарча кердача договора кулг язде аьнна Польски вІашагІкхийттача болхлой парте Центральни Комитетои Польски Халкъа Республика Министрий Советои ехарах официальни доттагІлен визитаца укхаза ена, КПСС ЦК Хьалхара секретарь Л. И. Брежнев керте латта советски партийно-правительственни делегаци.

Делегацена юкъе — КПСС ЦК Президиума член, СССР Министрий Совета Председатель А. Н. Косыгин, КПСС ЦК член, КПСС ЦК секретарь Ю. В. Андропов, КПСС ЦК член, СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК член, СССР оборона министра заместитель Советски Союза Маршал Н. И. Крылов, КПСС ЦК член, Белорусски ССР Министрий Совета председатель Т. Я. Киселев, КПСС Центральни ревизионни комиссе член, Украина КП Киевски обкома хьалхара секретарь В. И. Дрозденко, КПСС ЦК член, ПНР-ера СССР посол А. Б. Аристов.

ПНР-еи СССР-еи пачхьалкхений байракхашца ега я Гданьски вокзал. Безача хьаьшашта накъа баьхкар ПОРП-а ЦК Хьалхара секретарь Владислав Гомулка, ПОРП-а ЦК Политбюро член, ПНР Министрий Совета Председатель Юзеф Циранкевич, ПОРП-а ЦК Политбюро членаш, ПОРП-а ЦК секретараш, ПНР Пачхьалкхен Советеи правительствaи членаш.

Перроне хьатІакхоач СССР партийно-правительственни делегаци тІайола поезд. Делегаце членашка чІоагІеи дег тІареи моаршал тел ПОРП-а а ПНР-а правительства а кулгалхоша. СССР-еи ПНР-еи пачхьалкхений гимнаш ек. МугІарагІа оттадаьча Польски войска сийлен ханна хьалхашка гІолла тІехбоал новкъостий Л. И. Брежнев, В. Гомулка, А. Н. Косыгин, Ю. Циранкевич, цар моаршал тел дипломатически корпуса членашка.

Вокзала хьалхашкарча майдан тІа гулбеннача Варшава къахьегамхоша Іалаьмате безаме тІаэц советски халкъо бахкийтараш.

ПОРП-а ЦК, ПНР правительства, столица общественноста, дерригача польски халкъа цІерах советски хьаьшашка моаршал луш къамаьл ду В. Гомулкас.

Жоп луча хьисапе къамаьл ду Л. И. Брежнева.

Л. И. Брежневи В. Гомулкеи, А. Н. Косыгин а Ю. Циранкевич а тІера йийла йолча автомашинаш тІа а хайше, резиденцегахьа болх. Хоза зизаши байракхилгаши бе йоахкача эзараш а эзараш а болча варшавянаша моаршалаш хетт безача хьаьшашка.

СССР партийно-правительственни делегаци Варшаве бахача нахаца вІашагІкхетарах шерагара шерага дукхагІа чІоагІлуш латтача вежарашха долча шин халкъа юкъерча доттагІлени массе оагІорахьарча политически, экономически, культурни бартцхьоагІон гІулакхийи низ бола манифестаци хилар.

ВАРШАВА, 5 апрель. (ТАСС). ДоттагІлен визитаца, тахан Варшаве кхаьчача советски партийно-правительственни делегаце венок йиллар советски тІемахой каша тІа — мавзолея тІа. СССР Пачхьалкхен гимн лекха яьнначул тІехьагІа, Л. И. Брежнева, А. Н. Косыгина, делегаце кхыча членаша тІагІолла хьерчача лента тІа гІолла яздаь «Советски польски халкъий паргІато бахьан долаш гитлеровски захватчикашта дуьхьала баьча тІем тІа биийнача Советски Эскара майрача тІемахошта Советски Союза партийно-правительственни делегацегара» яха дешаш а долаш йола венок йиллар сийленна егІача манумента юххе.

Делегаце членаша кулгаш яздир памятни книжка тІа.

СССР партийно-правительственни делегаце иштта венок йиллар Вовзаш воацача салтечун каша тІа а. Венока лента тІа даь йоазув да: «Сийле хийла шоай даьхен паргІатои лоІами бахьан долаш лийгача польски тІемахой.

СССР партийно-правительственни делегацегара».

ВАРШАВЕ ХИННА СОВЕТСКО-ПОЛЬСКИ ПЕРЕГОВОРАШ

ВАРШАВА, 6 апрель. (ТАСС). Селхан делкъел тІехьагІа Польски Халкъа Республика Министрий Совет чуйолча цІеношка переговораш хилар Советски Союзеи Польски Халкъа Республикаи партийно-правительственни делегацешта юкъе.

Советски оагІонгахьара переговорашка дакъа лоацаш хилар нн. Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, Н. И. Крылов, Т. Я. Киселев, В. И. Дрозденко, А. Б. Аристов, делегаце советникаш.

Польски оагІонгахьара: нн. В. Гомулка, Ю. Циранкевич, З. Клишко, А. Рапацкий, С. Ендриховский, М. Спыхальский, Б. Ящук, В. Виха, М. Нашковский, Э. Пшулковский, делегаце советникаш.

Вежарий доттагІлен, дег тІарча, дІа-хьа дувцар дизза кхетадеча хьалашка чакхъяьнна переговораш йолча хана дІа-хьа дагабаьлар Советски Союзаи Польски Халкъа Республиканеи юкъера вежарашха дола гІулакхаш дІахо дегІадоаладареи чІоагІдареи дешашта а хІаьта иштта вІаши хьашт долаш йолча дунен халкъашта юкъерча дуккхача проблемашта а.

ВАХАРО ХЬАЛХАШКА ОТТАДАЬ ДЕКХАРАШ

Керда декхараш тІадехкад хІанз СССР юрта боахама Министерствана, лакхбаьб колхозашкарчеи совхозашкарчеи гІулакхий хьала хьалхара цун бехктокхам, шеръяьй цун балха сфера. Цунца дувзаденна ТАСС-а корреспондента СССР юрта боахама министрагара В. В. Мацкевичагара дийхар юрта боахама кулгалдара юкъе хиннача хувцамех долча хаттарашта жоп далар.

Хаттар: МалагІа декхар тІадожаду Министерствана мехка юрта боахама кулгалдара гІуланха, цо кхоачашдергдола керттера декхараш малагІаш да?

Жоп: Укх тІеххьарча ханналца духхьал юртбоахама Іилмана, юрта боахама специалисташ кийчбараи ветеринарни службанеи кулгалдича кхоачашхулаш дар Министерства декхар. ХІаьта хІанз СССР юрта боахама союзно-республикански Министерствана тІадожадаьд юрта боахам дегІабоалабара кулгалделга, мехка колхозашкарчеи совхозашкарчеи гІулакхий хьала хьалхара бехктокхам. Производства дІадехараш кхоачашделгах латташ хургья цун гІулакхийлард.

Министерства хьалхагІа а санна чІоагІа терко ергья юртбоахама Іилма. В. И. Ленина цІерах йола Ерригсоюзни юртбоахама Іилмай Академи чІоагІъяра де дезар деш да. Цунна юкъе хьу мехка тайп-тайпарча зонашкара керттера отраслеви институташ. Эргаьккха тоаеш а чІоагІъеш а я дай-мехкен доазол дехьарчеи Іилмана пропаганда еш, юрта боахаме толашагІа йола опыт вІашагІтохаши из шерра дІайоаржаеши йола служба. Министерства ший бе долларгда иштта лакхерча квалификацех бола специалисташ кийчбелгеи вузашка Іилматохкама болх дегІабоалабелгеи.

Ший доалахьа йоккхий Іилматохкама учрежденеш йолаши моттигерча юртбоахама органашца айхха бувзам лоаттабеши йолча Министерствага мел эша даннеш хургья ший лоархІамера функци кхоачашъяра — юртбоахама продукци яхараи кийчъяраи нийса планировани яра а мехка зонашка из бакъахьа дІанийсъяра а.

Из продукци яккхара боарамга хьежжа техника, минеральни удобренеш, кхыйола материальни ресурсаш мел эш ховргда Министерствана, из дІа-юха екъаргья цо. ХІаьта «Союзсельхозтехника» ерригсоюзни объединени материальни фондаш дІа-юха екъара а техникана централизованни ремонт яра а гІулакхашка хьожаш хургья.

Министерства балха юкъера лоархІамера моттиг дІалоацаргья продукцега дІабода мах лохбареи къахьегама овсарле лакхъяреи, юртбоахама продукцена шо-шоай зонашта маьхаш оттадара дешаша.

Ховш да, планаш увттаяреи маьхаш увттадареи дешаш укх тІеххьарча шерашка хет-хеттача тайпара леладаь хилар. Продукци яккхареи кийчъяреи планаш цхьан шера мара увттаяцар. Цу тІа а шера юкъе массехказза хувцар уж. МоллагІча продукцена маьхаш оттадеча хана из яккхарга дІагІоргдар теркал дацар. Цу доллача хІамаша колхозийи совхозийи болх толхабора, лаьттанцареи хьайбашкареи йоала продукташ дукхагІа яха безам хилийтацар цар, юрта боахама зенаш дора, хІаьта пачхьалкхенга йоагтІаш йола продукци дІакхачийтацар.

Уж доккхий гІалаташ хІанз дІадоахаш да. Дукха ха йоаццаш хиннача КПСС ЦК Пленумо решени тІаййцай ялат, дулх, шура, кхыйола продукташ кийчъяра вІаштта массехк шера планаш оттаярга довлара хьакъехьа, белгтала аьлча — ялх шера. Цунца теркалду ерригача пачхьалкхен хьашташ санна, иштта боахама чухьара хьашташ а. «Шерпаш» дола маьхаш оалараш дІадоах. Колхозашеи совхозашеи зе ца хулаш боахам лелабергболаш Іаламаэкономически хьалашка хьежжа нийсду лаьттанцареи хьайбашкареи йоалача продукташта увттаду маьхаш.

СССР юрта боахама Министерстван моттигерча цун органашеи динза дарг мел доацар дергда юрта боахам тІехьабисар сихагІа дІаляккхара, цун дерригa доакъош, ерригa предприятеш рентабельни хилийтара. В. И. Ленина цІерахча юртбоахама Іилмай Ерригсоюзни Академеца цхьана Іилмаи хьалха латтача практикаи даннеш вІашгІтохара болх сихагІа чакхбаккха а цун ларда тІа мехка хІара зонана боахам лелабара пайданагІа йола система оттае а хьожаргья Министерство.

Цу даькъе а, планировани яра юкъе санна, доккхий гІалаташ дувлийтад. Шаблонах, Іилманца бакъдаь цхьаккха тайпа хІама доацаш, эксперементальни тохкамаш ца деш производствана юкъеекхухьар культураш, агротехнически приемаш. Цу доллача хІамаша, нийса йоацача тайп-тайпарча теореша а санна, чІоагІа зе дора боахамийи пачхьалкхени экономикана. ХІанз де дезар деш да юртбоахама производствана кулгалдара юкъера субъективизми шаблони сихагІа дІаяккхара. Іилмахошеи специалисташеи боахамаш долчча моттигашка (Іилмаи хьалха латтача боахамий практикаи даннеш теркал а еш) тохкаргья юкъейихьача цу зоне дІадолар кІезигагІа а долаш, продукци дукхагІа луча производства хІанзарча технологена.

Лаьтта леладара даькъе лаьрхІад укх тІеххьарча шерашка дуккхача боахамашка, кхыметтел бІарччача зонашка а толхаяь хинна севооборотaш юхаметтаоттаяра. ЧІоагІа уйла тІайохийт фу леладара, цу даькъе баьций фу леладара а, хІаьта иштта эрий яда аренаши даьгІенаши тоаяра а.

Хьайбай боахаме уйла тІайохийт дерригача доаханна юкъе дулха продуктивность лакхагІа йолча доахана тайпай удельни дозал совдаккхара. ДІахо дегІайоагІаргья лаьтта леладечареи хьайбай боахам лелабечареи ерригача процессашта еш йола комплексни механизаци. ЧІоагІа лоархІаме да, юртбоахама продукци яккхара технологи инженеращца цхьана агрономашеи зоотехникашеи уттаяр а эргайоахаш тоаяр а.

Хаттар: Колхозаштеи совхозаштеи кулгал мишта дергда Министерства?

Жоп: Юкъарчал доацаш колхозаштеи совхозаштеи кулгалделга моттигерча юртбоахама органашта тІадожаду, нийсагІа аьлча — районни юрта боахама управленешта. Министерства опыт вІашагІъеттаргья, къаьст-къаьста доакъош дегІакхувлара, юртбоахама производствана специализации интенсификации яра керттера положенеш уттаергья, хІаьта иштта керттера экономически проблемаш а уттаергья.

СССР юрта боахама Министерстве вІашагІйоххa лерхI Керттера организационно-колхозни управлени Керттера совхозий управлени. Царна тІадулларгдолаш да колхозийи совхозийи экономика дІахо чІоагІъяра, дегІайоалаяра, эргаьккха тоаяра, цар производственно-боахама гІулакхашта анализ яра дешашка хьожилга.

ХІанз вай мехка я 9 эзар совгІа совхози 39,5 эзар колхози. Царех дукхагІа дараш дуккха доакъош долаш, ялатийла е дулхал совнагІа, иштта дукха кхы тайпа лаьттанцареи хьайбашкареи йоала продукташ а йоахаш дола боахамаш да. Цхьабакъда, тІа-тІа дукхагІча боахамаша специализаци ю шоай производствана. Из процесс, гучох, дІахо а гІоргья.

Хаттар: Моттигера малагІа юрта боахама органаш я Министерствана чу а йоагІаргйолаш республикашка, областашка, районашка вІашагІйоххараш? МалагІаш да цар декхараши функцеши?

Жоп: СССР юрта боахама Министерство юхаметтаоттаярца цхьана массайолча республикашка вІашагІйохк колхозни совхозни производствашта кулгалдергдола юрта боахама къаьстта министерстваш. Областашкеи (краяшка) районашкеи хургья областнойи (краевой) районнии юрта боахама управленеш. Цул совгІа, тоъал дукхача областашка, республикашка вІашагІйохк совхозий специализировани тресташ.

Союзни республикай юрта боахама министерствашта чуйоагІаш хургья юрта боахама даькъе деча Іилматохкама балхашта кулгалдеш хургйола управленеш. Цар кара хургья зональнии къаьсттача доакъойи Іилматохкама институташ, хІаьта иштта цхьайола опытни станцеш а. ХІаьта областной (краевой) опытни станцей керттера дакъа областной (краевой) юрта боахама управленешта дІакараденна а цу области е краяна хьалхашка латта Іилман-практически декхараш кхоачашдеш а хургда. Лоацца аьлча, союзни Министерства кара хургья юрта боахама доал ду шерра сеть — центргара районага кхаччалца.

ТІеххьара а ала лов, центре санна, иштта моттигашка а, юрта боахама деш дола кулгал эргадаьккха тоадара болх сихагІа чакхбалба, аьнна.

БІаьстан юхьера культураш дІае болабеннаб мохк. Болх дика вІаштІехьбаьккха дІайийна яха еза уж. Иштта лоархІаме да доахан дика Іантара дахар, дІайийнача хІамашта дика гІулакх делга вІаштІехьдаккхар, кхыдола балхаш а шоай ханнахьа вІаштІехьдахар.

Вай колхозашкеи совхозашкеи ерригa торонаш йолаш я, партеи пачхьалкхенои деча доккхача новкъосталаи еча йоакхоннеи жоп а луш, укх шерре а мехка дукхагІа ялати кхыйола юртбоахама продукташи ялара.

(ТАСС).

МАМОГГА ТОАЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИ ЗНАНЕЙ ПРОПАГАНДА

«Знание» яхача общества Нохч-ГIалгIай республикански организаце правлене IV Пленум хилар.

«Республика къахьегамхошта юкъе общественно-политически знаней пропаганда мишта латт, из тоаяра фу де деза» яха доклад йир КПСС обкома секретара нов. Х. Х. Бокова.

Коммунизм хьалъяра керттерчарех цаI да керда саг тьалкхевар, аьлар докладчико. Цудухьа кIоаргга а массе оагIорахьара а дIайовзийта еза марксизма-ленинизма идеяш, вахаре уж толамца кхоачашъеш хилар дIахьокха деза, шоай практически балха тIехь парте цу теоретически ганзах пайда эца нах Iомабе беза, КПСС Программа кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбаха беза.

КПСС Программа толамца кхоачашъяра мел эша хьалаш хьахулийт парте. Из массе оагIорахьа гойт КПСС ЦК октябрьски, ноябрьски Пленумий, СССР-а Лакхехьарча Совета V-ча сессе решенеш тIа.

Советски сага еш йола йоакхо чуйолаш ба дIахо йодача хана вай мехка [illegible] боахам дегIабоалабара динза дарсдоацаш долча гIулакхий хьакъехьара дош дийцача дIаяхача КПСС ЦК мартовски Пленума болх а.

Коммунистически парте кулгал а деш советски наха толамца чакхйоаккхаш латт мехка халкъа боахам дегIабоалабара ворхI шера план. Коммунизм хьалъеча юкъе шоай дакъа лоац Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а.

Коммунизм хьалъяра Iалаьмате доккхий декхараш кхоачашдеча тIа-тIа боккхагIа хул дукххача наха юкъе беча идеологически балха лоархIам. Цу тIехь эгтара кертера лоархIам болаш я общественно-политически знаней пропаганда.

1965 шера февраль бетта хиннача РСФСР-а «Знание» яхача общества правлене III пленумо дийцар общественно-политически темаех йолча лекцей идейни чулоацамах дола дош, цу балха тIехь дола кхоачамбоацараш гIалаташи гучадаьхар, аьлар нов. Бокова. Из дизза доагIаш да «Знание» яхача общества Нохч-ГIалгIай республикански организацех а. Цудухьа, белгалдаьккхар докладчико, пленума декхар да кхоачамбоацараш гучадахари общественно-политически знанеи боарам а идейни чулоацам а лакхбара наькъаш къоастадари.

— ДIахо нов. Бокова анализ йир «Знание» яхача общества республикански организаце балха. Йийшача лекцей диъ даькъах кхо дакъа лоац общественно-политически темаех йолча лекцеш а. Тайп-тайпара хинна дIаэттай лекцей тематикеи лекционни пропаганда формаши. Общества организационно-методически болх дика беркат доалаш ба лекцей идейни боарама. ДикагIа дакъа лоац ладувгIаш болча наха.

Цхьабакъда 1964 шера общественно-политически тематиках йийшача лекцей дикалгеи дукхалгеи хьежача цо хьахьокх общества организаце балха тIехь цIенхаштара кхоачамбоацараш хилар. Дикка кIезигъеннай вай парте историехи теорехи йола лекцеш.

Дунен халкъашта юкъерча темаех йола лекцеш а кIезигъеннай. Iалаьмате кIезига еш литературахи искусствахи йола лекцеш а.

Доклада тIа йоккха моттиг дIалоац лекцей чулоацамо, уж идейни лостам болаш хиларо. КIезига моттигаш яц лектораша лекцешка кхоачамболлаш кийч а ца луш, кийчача материалех ешаш, аудиторе состава лоархIам ца беш. Дукха ба лектораш материал популярни формах оттае Iамабаланза, лекцеех кхетам балара хьакъе пайда эца ца ховш. Лекционни пропаганда вахарца, коммунизм хьалъяра практикаца бокъонца бувзам боацаш хилар хIанз а дIадаккханза да. Дунен халкъашта юкъерча проблемаех йолча цхьайолча лекцешка кIоарггача анализа метта хIанзара событей тIагIоллара обзор мара хилац. ХIанз а ледара хьахьувкх вай мехкеи дунен социалистически системаи чурча вахара событеш.

Парте областной комитето идеологически кадрай хадданза теркам тIабохийт республике бахача наха юкъе бу Iилма-атеистически болх лакхбанза барг ца хилара. Из дашха доагIа вайцига дынах, къаьстта шариIатахи Iадатахи, юхедисараш дикка даьржа хиларца. Республике болх беш я бусулбайи христианскии секташ, уж гIерт къахьегамхой духовни вахара юкъе йовла, баха нах коммунистически уйланца кхетабара духьале е.

Республике укх шера 3 эзар совгIа дына духьалара лекци йийша але а дына уйлашта духьал вайцига хIанз а тIагIертта къовсам лоаттабеш бац. Атеистически темаех йола дукха лекцеш вай республике хIанз а долаш долча дынах юхедисача гIулакхашта духьал парте дIадеххача тайпара тIагIертта къовсам партийни лоаттабеш яц. Уж дукхагIча даькъе дIадахараш, дына истори, дына деза денош, гIулакхаш лувцаш я. Цар ледара тучабоакх вай ханарча православе, ислама реакционни чулоацам, дына мораль. Цу тайпарча лекцеша бокъонца пайда лургбац.

Масала, Шаьла районе дIадахача шереи укх шера шин беттен 700 лекци йийшай атеистически темаех. Цу хана чухь города Грозне ерригача районашка йийшараш миссел хул уж. Цхьабакъда белгалйоалаш влияни янзар цар дынах тешаш болча наха. Фанатически уйла йолаш бола ды лелабераш хьалха санна районе бахача тIехьабисача наха юкъера шоай влияни шерье гIерт.

Докладчико дагадохийт вайна хийра йолча религиозни идеологеца, религиозни мракобесеца лоаттабеча къовсаме либерализм лелаеш, машаре хулаш моттигаш хилари уж ла йиш ца хилари.

Дьаца тарбала, цунна тоар-лоар де гIертача интеллигентий цIерах Ленина аьннар дагадохийтар совлен хургIац укхаза. «МоллагIа яле а дына идея, моллагIча а даьлингах йола моллагIа идея, моллагIча тайпара зале а даьлинга хьеставалар... дIаоалалургдоацаш во хIама да», аьхад цо.

Шоашка ладувгIа баьхкача нахага тхо а шо санна дола нах да, бакъда гIулакха тIа хиларах, городе ра яйта наьха текст шоана ца йийшача далац тхо, яхаш хьалхе а дIакхайкадеш бола «лектораш-атеисташ» а нийслу. Цу тайпара болча лекторех тийша дита йиш яц парте бакъдолеи цIенеи дош.

Де а доагIаш нийса хIама даьдар аполитични характер йолаш, ислама критика ца еш, дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашта юкъера дикадар лахара тIахьехаш профессора Д. Мальсагова даьча къамаьла духьал принципиальни критика яьча Нохч-ГIалгIай пединститута партийни организаце. Шийн ха яьккха дIадаьнначунцара, кхы юхахургдоацаччунцара дикадар леха гIулакх дац. Вай советски вахар, коммунистически мораль я вайна вахара керда нормаш еннар. Уж дIайовзийта а царна тIехьа даха а деза вай.

Общественно - политически знаней пропаганданa юкъе йоккха моттиг лоац халкъий доттагIлени интернационализман идеяш дIайовзийтаро. Из къаьстта лоархIаме да вай дукха къамаш дахача автономни республике. Халкъий беркатерча, тIа-тIа чIоагIлуш долча доттагIлен гIулакхех диза да вай вахар. Республика къахьегамхошта хьалхашка латта экономически политически декхараш кхоачашдулургдац Нохч-ГIалгIайчен халкъий дохаргдоацача доттагIлен хьалашка мара. Иштта из доллаше а ленински къамий политикай халкъий доттагIлени пропагандана юкъе кIезига дац доккхий кхоачамбоацараш. Халкъий доттагIленна тIехьа къовсам лоаттабу оаха яхача цхьаболча харц уйлаш йолча наха цкъаза царизма колонизаторски политика кертагIйоах, кхыча халкъашца цхьана Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяьккхача, хьалха хиннача къама а социальни а низ - Iотъкъамах хIама юхе ца дитача, Россе коммунизм хьалъеш доахкача, цхьатарра бокъо йолча халкъий сийлахь-йоккха союз яьча сийлахь-доккхача эрсий халкъаца из ювза а гIерташ. Цу «интернационалисташа» теркалбац нохч-гIалгIай ахархошта эрсий болхлой классо лоаттаьйча влияне прогрессивни лоархIам. Царна бицлу грозненски болхлой класса гIорбаьнна бола викалаш Фиолетов, Анисимов, Гикало меттел революционни къовсаме цар Iомабаь нохч-гIалгIай халкъа сий дола къонгаш А. Шерипов, Г. Ахриев, кхыбараш.

Эрсий болхлой классо лоаттаь революционни влияни йиц а йолийташ, уж гIерт нохч-гIалгIай юрта классови къовсам хиннабац яха харц теори юкъеяхьа, Нохчече Чермоеви ГIалгIайче Джабагиеви керте лаьттача «шоай» классови моастагIаша лелабаь контрреволюционни болх къайла бахьа.

Нохч-ГIалгIайчера классови къовсам чакхбаланзар Октябрьски революци котъяларца. Эрсий болхлой класса новкъостал а деш нохч-гIалгIай халкъо къонахчал долаш къовсам лоаттабир социализм хьалъеча хана кулакашцеи моллашцеи.

Буржуазно - демократически хувцамаш хулача хана революце дешай хьакъе кертерча даькъе нийсача новкъа лаьтта, социалистически хувцамаш хулача хана нийса боацача новкъа ваьнна Эльдерханов санна деятелаш дика могабе гIерт цхьабараш. Цудухьа революце бокъонца болча турпалий яраш санна яха йиш яц Эльдарханова цIи.

Докладчико иштта дийцар экономически проблемай хьакъехьарча общественно-политически пропаганда дешаш а. Цу проблемех йола лекцеш Iалаьмате кIезига я, цул совгIа еша а еш уж предприятей, колхозий, совхозий балха экономически йоагтIаш йола анализ а ца еш. ХIаьта экономически знаней пропаганда хьайда, цхьа лостам болаш лелае еза, хьалхашка латта боахамеи политически декхараш кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбоахаш хила еза.

КПСС ЦК ноябрьски мартовски Пленумий решенеех эггара тIех терко тIаяхийта еза боахама доал дара ленински принципий пропаганданa. Цо новкъостал дергда промышленни юртбоахамеи производства экономически эффективность хадданза лакхъяра.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам балара юкъе керттера дар да уж къахьегам безаргболаш кхетабар. Цудухьа идейни кхетам балара ерригa средствaш из декхар кхоачашдара тIаерзае еза.

Ховш ма дий, вай республика болхлой низ ца тоъаш йоацилга. Баха нах кхетабенна бахаш а духка а хиларо йиш хулийт производства ерригa сфераш болхлой низаца Iалашъе. Юрта боахаме балхаш сихденнача хана вузий, училищай эзараш бола студенташ йIаьххача хана дешарах а боахаш колхозашкен совхозашкен бахийта безаш хул.

Лектораш декхарийла ба вай нах къахьегамца коммунистически гIулакх хилара дикагIа долча хьоккамашца кхетабе, тунеядцаш, общественни руакъа лечкъадераш, общественна духьалара элементаш къахетам боацаш гучабаха.

Баха нах къахьегамца безам хургболаш кхетабеча хана вайна новкъара дIаяккха езаш кхы цхьаькха духьале а я — уйла а ца еш, деца доагIаш болча боккхагIа барий сий делга, хIана аьлча царна юкъе ба тунеядцаш, къаьнара гIулакхаш хьаллоацараш, религиозни мракобеси хьаллоацараш а из дIайоаржаераш а. Нах лархIа боагIа ханна боккхагIа хиларга хьежжа а доацаш, царна карагIдаьннача дикача гIулакхашка хьежжа.

Лакхбанза барбац дезала юкъе кхалсага бокъо тоIаяь лоаттаеча тайп-тайпарча шариIата, Iадата гIулакхашта духьалара къовсам.

ДIадаха деза патриархальщинах юхедиса эхь дола гIулакхаш: пхьа лехилга, дукха истий кхувлилга, мехкарий бохкилгеи эцилгеи, водар даь саг са саг ва яхаш хьаллоацилга, маьре баха ха кхачанза йола кхелета йиIигаш маьре ухийтилга.

Къахетам боацаш гучабаха беза уж дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш леладераш меттал, са саг ва яхаш водар даьр хьаллувцараш, уж гIулакхаш бе-башха ца хетараш, принцип йоацаш хилар. Дагадохал шоай сийлахь-воккхача Кобзара деш. «Нагахьа санна воашта подлецаш бIарга байча, вай царна пIелг тIа ца хьокхе, тIаккха вай воаш подлецел эсалагIа да», аьнад цо.

«Тхоай» культура лораю оаха яхаш дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш хьалкхоабараш, уж къаман традицеш я яхаш царна социалистически культура форма яла гIерта лицемераш гучабаха беза. Цу харцпатриоташа, гIалгIай халкъа хьашташ лораду оаха яхаш, тайп-тайпарча инстанцешка заявленеш ухийт вежарашха йолча Пригородни район хIирий республикаца харцахьа йитай яхаш. Цу наха шоаш вай парте политикана духьал леладеча гIулакхашца зе ду вай республике а цул арахьа а халкъашта юкъера доттагIла чIоагIдара гIулакха.

Парте программа тIа йоах, СССР союзни республикашта юкъерча доазоний лоархIам тIа-тIа дукхагIа боврга дукха къамаш дахача вай мехка коммунизм хьалъеча хьалашка. Из кхы а чIоагIагIа ала доагIа автономни республикех. Доазонех дола дош иштта отт цу деша хьакъе сийлахь-воккхача Ленина дукххаза а яьча указанеех. Ленина массаза а белгалдаьхад, доазув мичахьа гIолла дода яха дош дац вайна лоархIаме, дерригача къамий къахьегамхошта юкъера цхьоагIо йолаш хилар да, паччахьалкхен доазонех дола дош керттера дар, лоархIамегIадар дац, из да шоллагIа дола дош, бахача наьха къамий состав кхыча дешашта юкъе эггара керттерадарех дац, яхаш. «Къамий момент» бахьан дола городаш экономически царех йоахкаш йолча юртехи округехи къестаяр Iовдала а де йиш йоаца а гIулакх да. Цудухьа бIаьрчча а къаьстта а «къама — территориалистически» принципа кIийлен тIа отта багIац марксисташ», яьхад Ленина «Къама дешаех йола критически заметкаш» яхача шийн книжка тIа.

Пригородни район юхаяккха гIертача, халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдара новкъарло еча харцпатриотий националистически гIулакхаш гучадоахаш дагадохийта деза Пригородни район дIаеннача принципах вай республиках хил дехьара кхо район — Наурски, Шелковской, хьалха хинна Каргалински районаш хьатеха хилар. Вайна хIаранена гу республика доазонех дола дош иштта къоастадар нийса долга.

Нов. Бокова чIоагтIа теркам тIабахийтар лектораш харжара, цар говзал тоаеш эргаяккхара. Цо белгалдаьккхар республике дукха дика, лекцешка ладувгIарашта дукха беза лектораш хилар. Лакхъяьй лекцей дикал, цар тематически лостам.

Бакъда партийни организацеша, «Знание» яхача общества организацеша дика лахац лекторски кадраш, цIенхашта къоастадац лекционни балха юкъе эзача нахах доакха политически моральни гIулакхаш. Лекторски кадраш харжара гIулакх бехктокхаме ца хеташ леладар бахьан долаш цкъаза лектораш-общественникаш кийчбара гIулакх вIалла а доацача доакх.

Укх тIеххьарча шерашка парте обкома «Знание» яхача общества республикански отделенеца цхьана Iилма атеизма дешаех цхьайола квалифицированни семинараш яьй. Цу семинарашка гIолла чакхваьннав кхо бIаь совгIа юртара а 130 городера а пропагандист. Цхьабакъда, царех дукхагIбараш пропагандистски балха юкъе дакъа лоацаш бац.

Лекторски кадрашцара болх овлангара тоабар КПСС райкомий, горкомий, «Знание» яхача общества тIехьатетта йиш йоаца декхар да.

Общества организацеш дикка штатни болхлой болаш я. Керттерча даькъе цар беча балхах тийша да лекторашта - общественникашта юкъе беча организаторски идейно-методически балха гIулакх. Цхьабакъда, цар чIоагIа кIезига дакъа а лоац инициатива ледара а я балха юкъе.

Ше къамаьл даь волаш докладчико дийцар «Знание» яхача общества мугIараш дегIадахкарей цуй чIеташа балхашта юкъе лоаца дакъа дукхагIа хилийтарей дешаех. По иштта белгалдаьккхар общественно-политически знанешта ю пропаганда Октябрьски революце 50 шун В. И. Ленин ваь 100 шуи дуза исторически еза ханаш гаргагIертача хана къаьстта шерагIа йоаржае езаш хилар, цуи идейни боарам лакхбанза барг ца хилар.

Доклад йистеьнначул тIехьагIа хиннача пренеех къамаьлаш даьраша дийцар «Знание» яхача общества отделенейи секцейи балхах, гучадаьхар кхоачамбоацараш, опыт вIаши йовзийтар.

«Знание» яхача общества республикански организаце экономически секце беча балха хетадир ше даь къамаьл Госбанка Грозненски городской управлене контора начальника нов. Колыбанова.

Ачхой-Мартанерча лектора Ткачева дийцар вай пропаганда кхы а кIоаргагIа, масса оагIув чулоацаш хила езилга. ДIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашца машар боацаш хила езилга. Цо йизза хьаллаьцар нов. Бокова доклада тIа оттаь принципиальни предложенеш.

Ше беча лекторски балха опыт йовзийтар мехкдаьтта института политэкономе воккхагIа волча преподавателa нов. Багдасаряна.

«Знание» яхача общества республикански организаце атеистически секце председателa нов. Абазатова дийцар Iилма-атеистически пропаганда юкъерча кхоачамбоацарех. Цо аьлар хаьдда, шерача фронтах духьал довла деза дынах юхедисарашта, тIагIертта юкъеоза еза цу балха интеллигенци, «Знание» яхача общества, культура, просвещене, унахцIено лораяра министерстваша, ВЛКСМ обкомо цхьан бартагIа болх бергболаш хIама де деза.

Нов. Абазатова иштта дийцар атеистически балха тIехь коммунисташа хьокхам бала безаш хилар, кеца йоазон тIа Iилма-атеистически пропаганда лакхъянза ярг ца хилар.

Комсомольцаштеи кагирхоштеи юкъерча лекционни пропагандах дувцаш, ВЛКСМ обкома секретара нов. Мадагова аьлар, партийни организаценей комсомольски пропагандaней юкъера бувзам кхы а айхагIа хила беза.

Лектораш хоржаш «Знание» яхача общества организаце правлене гIалаташ дарах критика йир мехкдаьтта института КПСС историе кафедра заведующе нов. Фильнина. Массадолча дешаех лаьца лектораш выступленеш е гIерташ хилар нийса дац, аьлар цо. Цу тайпара «универсальни» лекцеш дика яц, е хила йиш а яц. Лектора хьалххехьа довза деза ше малагIча наха лекци ешаргья, цар специфика белгалъяккха а лархIа а еза цо.

«Знание» яхача общества организаце районни отделене болх мишта вIаштIехьбаьккхаб, доттагIлен деза денош дIадахьарах дийцар ше къамаьл деш КПСС Ножай-Юрта райкома секретара нов. Киндарова.

Пединститута старши преподавателa нов. Кацена дийцар исторически секце балха юкъерча кхоачамбоацарех: парте истореи теорейи пропаганда хила ма йоагтIара вIаштIехьа яьккха ца хилар, исторически тематика планаш кхоачамболлаш увттаеш ца хилар.

Ше къамаьл деш «Знание» яхача общества республикански организаце правлене председателa заместителa нов. Саламова белгалдаьккхар доклада тIа дувца дукхагIа дола дешаш шоай ханнахьа оттадаь хилар. Боккхача бехктокхама гIулакх лерхIаш кийчбе беза дIахо болх бергбола лектораш, аьнна предложени оттайир цо.

Районе лекционни пропаганда болх тоабе мишта вIаштIехьдаьлар дийцар «Знание» яхача общества Ведана района отделене правлене бехктокхама секретара нов. Сараева.

Лекторашта - международникашта хьалхашка латтача проблемех дийцар цу секце председателa нов. Косякова.

Доклада тIа маяххара общественно-политически знаней пропаганда тоаяра тIехьатетта йиш йоацача декхарех дийцар «Знание» яхача общества республикански организаце правлене председателa нов. Дулерайна.

Общественно-политически знаней пропаганда тоаяра тIаберзабаь болаcоцам тIайийцар «Знание» яхача общества республикански организаце правлене IV-ча пленумо.

ОБЩЕСТВЕННИ БЮРО БОЛХ

«Красный молот» яхача заводе хIанз болх беш я къахьегама нормировани яра йола 9 общественни бюро. Цига дакъа лоацаш ва бIаь совгIа саг: инженерно-технически болхлойи гIулакхера нахи. Къаьстта дика ший болх беш я №№ 1, 2, 6, 14 йолча цехашкара бюрош. Общественни организацеша новкъостал даьд болхлой къахьегама нормировани яра болх тоабе. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар технически нормаш 7 процент лакхъе.

Йийтлагlча цеха нов. Арефьева кулгалдеча бюрос дукха балхаш даьд участкашкара болх дика вIаштIехьбаккхара, болхлой алапий лакхдара. Къахьегама овсарле планах лаьрхIачул 10 процент лакхъеннай.

ШоллагIча цеха общественни бюрос дукха къахьийгад балха нормашка хьожаш, оттаьй опытно-статистически нормашта меттел технически нийса нормаш. Цига дика дакъа лаьцар токараша нн. Асланова, Кошелева, Фуражевске, расточникаша нн. Липина, Шабалина, строгальщикаша Титиевске, Белянина, кхычар. Болхлошта юкъе кхетама болх беш дукха къахьийтар цар. Цар массане а дийхад шоай сменна нормаш 10 — 12 процент лакхъе.

Общественни бюроша хьинаре къахьег арахецача продукце дикал лакхагIа хилийтарай уж духхагIа яхаргйолаш хилийтарай. Иштта дукха балхаш ду цар технически отдела тIахьожам боацаш продукци арахецара а.

С. ЧУХАРЕНКО.

Инициаторий дика гIулакхаш

Цхьа шу совгIа ха я «Октябрьнефта» НПУ ремонтно-механически цехе нормировани яра общественни бюро болх беш йола. Цу цхьан шера моттигерча нормашта юкъера кхоачамбоацараш гуча а доахаш, уж дIадахара дукха балхаш даьд цо.

ДIадахача шера 240 нормай хаьнага хьежар бюро. Моттигерча нормашна хьежачул тIехьагIа кIезигъяь ха 12,43 процент я. Цул совгIа соахка технически могайир 68 моттигера норма.

Моттигерча нормашка хьажа а хьежа цига йоаю ха кIезигъе аьнна эггара хьалха дийхар ва сверловщик С. Луньянов, строгальщик А. Ф. Зайцев, токарь Н. А. Гришин, кхыбараш. Цар шоаш раьза а болаш заявлени елар общественни бюро, цар дийхар моттигерча нормаех шиа винтель кийчъяра йоаю 0,83 сахьат ха 0,7 сахьатага кхоачаш кIезигъяр. Строгальщика нов. Зайцева заявлени еннай № 12 йолча буровой шарошкана моттигерча нормах йоаю 5 сахьат ха диъ сахьатага кхоачаши, хIаьта № 16 йолча буровой шарошкана йоаю 7 сахьат ха 6 сахьатага кхоачаши кIезигъе аьнна. Цу гIулакхо пачхьалкхенна шера бу пайда 134 сом да, иштта ший нормага дIайода ха кIезигъейт нов. Гришина а.

Цу мероприятеша а кхычар а вIаштIехьдалийтар дIадахача шера лакха хьоккамаш даха. Товарни продукци арахецара шера план 107,9 процент кхоачашйир, къахьегама овсарле планах лаьрхIачул 6,6 процент лакх а еш, арахецача продукцега дIабода мах 6 процент лохбаьб.

Укх шера доаха толамаш а дика да. ХIанзлехьа технически могаьй бархI совгIа норма. Шин болхлочо заявлени еннай шоай нормага дIайода ха кIезигъяр дехаш. Царех ва токарь А. Ф. Дарвин, аьшкапхьар А. Бекасов. Толамца кхоачашъяьй валови продукци арахецара хьалхарча квартала план.

Иштта да цеха нормироване общественни бюрое болхлошцеи новаторашцеи цхьана даьха къахьегама хьоккамаш. Цеха коллектив дог тийша я укх шера план ше ханал хьалха кхоачашъергхиларах.

Р. ШАМИЛЕВ,
«Октябрьнефта» НПУ ОРНТиз начальник.

КОТАЛОН АЛАН ЮКЪЕ ЦАР СИЙГ А БА

Сийлахь-йоккхача Коталон 20 шу дизарга

1942 шера гурахьа город дIалаьцар фашисташа. Терски дукъах а баьнна Бековичи хьаькхаьчар тIом. Немций таннайи тIема кхоачам хьатIакхухьача машинийи таташ хозар гувнашта тIехьашкара. МоастагIий лата кийчлуш хилар кхетадеш дар.

ТхьагIара яха ятIаш яцар советски командовани а. Грознегахьара хьаувзаш латтар техника, бийсана къайлагIа тIаувзар мотопехота. КIоаргача орашка увттайора йоккхий топаш. МоастагIа дехьа оагIорахьа волаш, дукъа сехьа оагIорахьарча цIеношка фашисташта духьал латара кийчо еш яр вай тIема штабаш. Белгалонаш яь, къоаламаш хьийкха къоарздаь оперативни карташ дадар доккхийча истолаш тIа. Денгар ди массаза дала уж белгалонаш дукхагIа хулар. МоастагIчун тыле дIачуухача военни разведчикий группашка керда хоамаш кхухьар.

Гитлеровцашца беча тIема юкъе дакъа лацар духьа шоай лоIаме разведывательни болх бе баьхка граждански нах а кIезига бацар разведчикаш болаш.

Шийна уллув кхувш воагIа зIамига саг а волаш, городе массайолча моттиге нийслуш хинна Iаьржа модж йола воккха саг, хетаргахьа советски разведчик вар яхаш дувц, цу халача хана моастагIаша дIалаьцача городе баьхача МалгIабикерча кхалнаха. Дувцарах, тIема кхоачам чубола немций склад эккхийтар а из ва...

Хинна хила а тарлуш дола гIулакхаш хана йIоахалла легендана тара дийрзад цудухьа уж дукха теркал ца де а дагахьа дар тхо. Цхьабакъда, из воккха саг хIанз могаш а маьрша а волаш МалгIабике хилар гучадаьлар тхона. Ездаков Семен Васильевич я цун цIи, пенсионер ва из.

Семен Васильевич волча долх тхо.

Кховэткъе итт шу даьнна хургда цун, цхьабакъда, хIанз а кадай леладу цо дегI. Цун бIаргех а хола из хьаькъал а денал а долаш саг хилар.

— Семен Васильевич, немцаша МалгIабик дIалаьцача хана моастагIий тыле ихав яхаш дувц хьох, разведчик варий хьо? хинначоа тара-м да. — ца ловш санна жоп лу Ездаковс, — хиннар ширдаьннад. ХIаьта в доацар тIа а детташ-м дувц наха. Аз склад эккхийтай яхар харц да. Бакъда, цкъа ваьнна ца Iеш дуккхаза а фронта линех дехьа-сехьа а вийннав, немций къайленаш дукха йийцай вайбарашка. Се малав ца хойташ бовзача наха юкъе лелар со. ИIаьха Iаьржа модж лелайора аз. Штабе вовзаргвоацаш кийчваьвар со. Семен Васильевичаца къамаьл дича иштта сурт духьал эттар.

* * *

ХьажкIашта юкъера Ямах аравоалаш декъа а денна дехьа а сехьа а теIача моттигаш чу дужаш латтар дикъа дохк. Махорка чуйола кисети цIенача каьхата листи шортта кисара хьал а яьхха, лоралуш дIа-хьа а хьежа, пIелг мо сома гIаьле хьоарчайир цо. ЦIи тоха кхензар цун шийна улув автомашиний таташ хозаш. Машина тIарча бешкаш тIа белаш багIар немций салтий.

— Эй! Гиб мир огонь! Катуша. Катуша! — яхаш, хьаллотайита кхувдаеш санна муша юхь хьа а кхувдаеш, цIогIарч деттар цар. ТIаккха кIаж а ухаш бел.

Воккхача саго кулг лостадир. «Кастта хургья шоана» Катуша» — яха уйла холора цун хобаденнача бIаргашка.

...Мехкдаьтта доаккхача участкера хIара гув, хIара чухкийтта моттиг дика йовзар Семен Васильевича. Шийн дега хьамсарча лаьтта гIолла шоай бIехача когашца моастагIий когаш лелаш хилар лоалацар цунга. Цхьанна а хIамах кхераш вацар из дийна вусаргвий теш аьнна хеталуш йола минута тIаэттача хана.

Вознесеновкера оборудовани моастагIашта кIал ца йитар духьа дIайохьийташ воллачара хьа а ваьнкха из хьавоалаваь дийн бийсеи мара дацар. МалгIабикерча горкома секретарь вар телефон техар:

— Гренадеркерча штабе полковник волча чуоттар дех аз хьога, Семен Васильевич...

Полковника тайпан цIи а яьккхар секретара.

Штабе дIа ма кхаьччанге шийна хьийхача наIарах тата дир Ездакова. Саг йист хиланзар. ЗIамига створка хьа а йийла чухьежар из. Шийн кулгаш тIа корта а билла доккхача истола тIа наб еш вагIар цхьа саг. Чудихьа хьажи боалаш боккха муэн болаш вар из.

— Мишта вах-хьогI изза хьоа чубихьа саг? — цецваьлар Ездаков. — «Цу тIа болх а бу».

Цу ханна сома а ваьнна безамсвела а къежаш гимнастерка нийсъе волавелар вож. ГIандагахьа кулг дIа а хьекха аьлар:

— Iоха, Семен Васильевич.

ТIаккха аьлар:

— Хьона хьаштдале, хIанз Iа сенна уйла йора аргда-кх аз.

Юха жоп даларга ца хьежаш аьлар:

— Мишта вах-теш иштта хьажа чудихьа саг аьнна хетий хьона?

— Бакъда?

— Граждански тIом болаш Казатина юхе кIайчо тур техад сона укхаза.

— Казатина юхеи? — аьнна, хьалнийсвелар Ездаков. — Ай кIайча гвардейцех латташ со а ма хиннавий цига. Тоъал цхьана тухсискал дIаьча салтий санна къамаьл хоттаделар цар шинне.

— Дикка лийна разведчик воав хьо, Семен Васильевич. Граждански тIом латтача хана разведке ихав-кх хьо.

— Ихав-те, кIайбараш кара а кхийлаб.

— ХIа, хIанз гIулакхах лаьца дувцаргда вай. Хье моастагIчун тыле хьожаварах фу хет хьона?

— Уйла е хIама дац цига-м. Хьадувца Iа.

Кхы ха а ца йоаеш, кхоачашде деза декхараш, дувца эттар полковник.

— ХIанзчул тIехьагIа «Ямах» я хьа цIи. Кулака воI хургва хьох. Базар еш хиннав аьнна суд а яь Грозне набахта ваьллав хьо. Ваьлеча бус тIема линех тIех а ваьнна Ставрополье Канова яхача станице цIаводаш ва хьо. Ямах яхаш саг цига ваьхалга цIена бакъда хьона. Шек ма валалахь, массадола хIама дикна техна а уйла яь а да хьона. Шийн дай нанеи лехаш дела кхувш воагIа Гриша а хургва хьоца.

Ах бийса яьнначул тIехьагIа фронта линe тIа кхаьчалца эпсарой салташеи накъа баьхар иттIа тIолхаш тIа а ювхаш вола Гришеи Семен Васильевичи. Цул тIехьагIа цига лаьттача батальона командиро траншеяшка гIолла гаьнна дIабигар уж. Малхбоаленгахьара сабелгало йоалача хана нейтральни зоне окопа чура хьалъарабаьлар уж.

— Укх оагIорахьа гIоргда вай, — аьнна кулг дIахьекхар командира. — Гой шоана, дIа улла Iаьржа оаса. Из гидуаргаш дIадийна кха да. Цхьаккха хIаман духьа цигахьа ваха йиш яц — минаш йоахк цига! ДIарча хьажкIаш йийнача кхай тIа гIолла гIоргда шо. Цу кхай тIа гIолла кхо бIаь метр дIадахача наькъ тIа даргда шо, цу наькъах шоана тIехдовла моге, моастагIчун тыле кхоач шо. Цхьабакъда, наькъ тIа чIоагIа ха латталга ховш хилалаш. ХIа, дIагIо хIанз, аьнна шортта кулгаца дIатеттар командира.

ХьажкIашта юкъера арабаьлча никъи маскировка яь багIа немций бIаргабайра разведчикашта. КIезигагIа лораеш йола моттиг зувш тоъал йоархIашта юкъе ихкар уж.

— Со вода, — аьлар воккхача саго шортта. Ткъаьх минут яьлча сона тIеххьа такха хьавоагIаргва хьо. Клычевой бер чу вIашагIкхетаргда вай.

Иштта гаьна моастагIчун тыле нийсвелар Ямах. Гуччахь, цхьаккха сагах ца лачкъаш Клычевой берашка дIакхаьчар из. Немций машиний таташ дийшача гIолла шок техар цо. Хаьрца латтача мерника тIехьашкара хьачугабаьлар Iоядаш мосаш а йолаш бола Гришкай корта:

— Со укхаза ва, дади!

— Мишта ваьлар хьо?

— Зулам дац. Бакъда Бековичи йисте хьакхаьчача хана цхьа бIарг хьежа мара жIалеша воха-м вора со. Цхьабакъда, цига немций итт танках бIарг-м кхийтар са.

— Из диц ма далийталахь, накъа даргда вайна. ХIаьта хIанз гIадж хьабе йолла, дIагIоргда вай.

Дукъал тIехьашкахьарча оагIорахьа яьга немций итт танк латтар. Сихха шаьрача моттигах тIех а баьнна лакхача гувна тIарча гуйранна гIа Iодежа нийлхьеннача кIотаргашта юкъе дIахьулабелар разведчикаш. Iочухьежача тIаьръюкъе мо бIаргагора лохе мел дар. 36-ча участкана духьал Вознесенскегахьа моастагIчун батарея латтар. Цунна аьтта оагIорахьа тIом хьа беш самоходни йоккхий топаш яр. Юхерча хьунагIа дIачуухар тIера къайла машинаш. Дагарйича 76 хилар уж. Гаьна доацаш цигга массехк пулеметни бIенаши, минометаши, батарейши зийра разведчикаша. Цу цхьан дийнахьа ткъо гаргга огневи точкаш хилар а гучадаьлар, хIаьта моастагIчоа передовойна гаргарча хьунагIа шийн низ чуозаш хилар а кхетадир цар.

Бийсан боад беннача хана города юкъе чу а баха телефона сьаргех хийра Ездаковнеи Гришинеи фашистски эскара дакъа штаб мичахьа латт. Дукха белгалдир цар цу бус.

Сатоссаш шин никъ къасттача дагIача цIен бада тIа а ваьнна дIа-хьа ухача техникагеи мотопехотагеи хьежаш бIаьрча ди дIадихьар Ездакова. ХIаьта Гриша, лора а луш, моастагIчун танкаши самоходнаши латта моттигаш йовзар гIоне, массанахьа а берий офдингашта юкъе хьувзаш хулар.

Цул тIехьагIа шин ден шин бус кхы а лийлар Семен Васильевичи Гришеи моастагIчун къайленаш тохкаш. Из деррига дIаязде йиш ца хилар чIоагIа дагадоаллар Ездаковна. Цхьабакъда, Гришийна дицлацар цхьаккха а. Воккха саг ца вохалуча гIолла шолкъа санна чакхъэккхар из.

Дукха хало лайна кIаьдбенна разведчикаш дилагIча дийнахьа фронта линех юха тIехбаьлар. Воккха саги Гришеи разведка декхарех кхетабаь батальона командир духьал а вена мархIа нийкхар царна.

— ХIаьта тхо-м шоана таьзет дилла дагадар. Шо наькъал тIех даьннача хана гобаьккха топаш яьлар. ХIанз-м лийцар уж е боабир, аьнна, хийтар тхона.

Цу къамаьлага ладугIача вацар Семен Васильевич.

— СихагIа штабе кхаьчача бакъахьа да, — аьнна, сихвир цо батальона командир.

— Дукха да са дувца.

Ездакови Гришеи юха а штабе ба хIанз. Карта тIа хьеж уж. Шоашта мел дайнари мел хезари дIадувц цар. Дукха сведенеш ера Семен Васильевича, цул дукхагIа — Гришас; тамашийна хIама дар из-м, цхьаккха пулеметни бIии минометни йицъеннаяцар цунна. ЧIоагIа наб тIагIертар шиннена а. Цхьабакъда, полковнико хаттараш дора, хIана аьлча цар хIара дош дошо маьха дар цунна. Карта тIа керда белгалонаш йора. Штабе ца хаддаш болх беш яр машинкаш.

Iура денз сарралца бийша баьдар Ямахи цун наькъа новкъости, йоккхача топий таташа гIовттабир уж.

— Ямах, — аьнна воккхача сага IотIавийрза йист хилар полковник, — Iа яьхача, немцаша машинаш чуйизача хьунагIа чуетта вай йоккхий топаш я уж. ХIанз кхетадеш да: цига тIема гIирсий склад хинналга.

Дуккхазза разведке ихар Ездакови Гришеи. Шоаш деча гIулакхех хьахулар а гора царна, керда сведенеш а кхухьар. Массехказа тIема линех армейски разведчикаш тIехбаьхар цар.

Мохк баккха баьхкараш МалгIабикера лелхабаьчул тIехьагIа промыслаш юхаметтаоттаеча дакъа лоацаш хилар Семен Васильевич. Дукха болх баьб цо. ХIанз пенсе вахав из.

Фашистски Германи эшаяь 20 шу дузаш шийн тайпара дог тохалу цун, кхычарца цхьана моастагI вохавеш шоаш толамаш даьха денош юхадагаух. МалгIабичерча улицашка гIолла хьал-Iо а ухаш са къердара тIера ва Ездаков. БIаьстан керда фо кер биззе чуолаш, кагирхой екача къонача оазашка ладувгIаш, хоза хувцалуш латтача улицашка хьежаш лелаш хул из. ДIехь-сехьа керда цIеноги хьалъувтт, денгар ди массаза дала йоккхагIа хул лохе йилла Серго участок, кердачарца хувцалуш латт дукъ тIара промыслаш.

Ю. ПОВАЛЯЕВ.

Яхь яржаш латт

Коммунистически къахьегама сийлен цIера ший лакха лоаттадеш, хьинаре къахьегаш хьайоагIа тха завода коллектив. ВорхI шера план ханал хьалха кхоачашъе лерхIаш я завода коллектив. Лакхача къахьегама толамашца чакхдаьккхар оаха дIадаха, семилетка ялхлагIа шу. Шера план тIехкхоачаш а еш планал совгIа арахийцар 168 эзар сома маьха продукци. Планал совгIа хIара болхлочун къахьегама овсарле лакхъелар 5,3 процент, арахецача продукцега дIабода мах 2,3 процент лохбир.

Укх шера тIайийца декхараш а доккхий да. Шера план 25 декабре кхоачашъе а планал совгIа 55 эзар сома маьха продукци яла а лерхI оаха. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах пачхьалкхенна кходергда 25 эзар сом.

Хьалхарча квартале даьха къахьегама толамаш во дац. Валови продукци арахецара квартала план толамца кхоачашъяьй завода коллектив.

Московски ленинградски предприятей болам хьал а лаьца арахецача продукце дикал лакха хилийтара къовсам лоаттабеш ва хIара болхло, мастер, инженер, технолог, конструктор. Дукха кердадараш балха юкъекхухь цар. Буровой оборудованена лаьрхIа «Ташкала» яхача блокашта метта арахеца йолаеш я 43 яха блокаш. Цу блокашка кIезигагIа дIайолх материалаш, уж дукхагIа яхаргйолаш а я. «Гипрогрознефтемаш» конструкцех арахецаш хиннача У8-3, У8-4 яхача клапанашта метта арахецаргья «Грозненский типах» йола клапанаш. Уж шозза дукхагIа яхаргья. Конструкторски бюро низаца укх шера кийч а яь балха юкъехьоргья ворхI тайпара керда техника, цар пачхахьалкхенна боккха пайда бергба. Иштта балха юкъеяхьа лерхI пачхахьалкхенна 46 эзар сом пайда бергбола 130 рационализаторски предложени. Укх хьалхарча ах шера балха юкъехьоргья брак йоацаш продукци арахецара метод.

Уж декхараш дизза кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаьй завода бригадашта, сменашта юкъе. ХIара бетта социалистически яхьа итогаш ю цехашка, цига гучабувл балха тIа хьалха латтараш. Царна тел дикагIвола токарь, слесарь е сварщик аьнна тIа яздаь йола цIе вымпелаш. Завода юкъерча собране итогаш а йийя" хьалха латтача цеха коллективана лу карара-кара тела ЦIе байракх.

Укх шера май бетта кхо шу дуз тха завода коллективана коммунистически къахьегама сийлен цIи енна. Цу юкъа коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи енна 340 болхло ва, из сийлен цIи еннай 3 участкана, шин цехана, 10 бригадана.

Коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхарах кхоачамбаь Iеш дац тхо. Хьинар совдоахаш къахьегаш ва завода хIара болхло. Яхье хьалха латт слесараш В. Глухов, Ю. Галутьян, сварщик В. Ипотин, аьшкапхьар М. Пригунов, токараш У. Багашев, П. Вехов, кхыбараш. Цар массане а сменах норма 150—160 процент кхоачашъю.

Н. ШВЫДКИН,
ГРМЗ профсоюза комитета председатель.

Трикотажни объединене № 1 йолча баракъаш тегача фабрика филиале Балхаева Лидфа балха ена дукха ха еце а хIанзле дика лакхъяьй цо ший говзал.

ХIара бетта план 118—120 процент кхоачашъеш хьайоагIа Лидфа. Цо болх дика бендаь яьккхар фабрика коллективо Балхаева Лидфай цIи эггара хьалха укх шера Грозненски городской Совета депутаташ хоржача хана.

— Сай низ а хьинар а кходергдац аз баракъаш тегара говзал кхы а лакхъяра, — йоах Балхаевас.

Сурта тIа: Балхаева Лидфа пиджак шенг теха вIашагI а елла нийсъеш йоалл.

Т. АРЧАКОВ.
Н. Пиева сурт.

ЛАКХАРА ХЬУВКЪАМАШ ДАХАРА

КПСС ЦК мартовски Пленума решенеша деташ айдаь кхашка хьинаре къахьег Сунженски района XX партсъезда цIерахча колхоза механизатораша. 1965 шера лакхара хьувкъамаш даха аьнна, социалистически декхараш тIайийцад Й. Рябинина кулгалдеча комплексни бригада. ХIанз хьинаре къахьегаш я цуй коллектив.

Дийнахь а бус а шин сменах боаккх макха. Кхо дийи кхо бийсеи далале деррига кхашта макха баьккха баьлар. Сменни норма 45 гектар йолча 70 гектара тIа макха боаккх трактористаша В. Лабанова, П. Тришизова, В. Хорда.

Цунца цхьана тIехьа да йоалийташ культиваци ю, дIабийнаб кен, горох, люцерна.

Апрель бутт байча гидуарга дIае болалургба колхозахой. Уж дIаде лаьрхIача 80 гектар долча лаьтта 1400 тонни хьажкIа дIае кийчдаьча лаьтта 800 тонни ширдаьнна кхо диллах механизатораша. ХIанз механизатор И. Солялов гурахьа дийнача ялаташта азот тоссаш воалл.

Уж балхаш дора аьнна юкъагI дитац кхашка хиш дехкилга а.

А. ТУГАНОВ.

ЛЕНИНГРАД. Ижорски металлургически завода трубопрокатни цех. Советски Союзерен социалистически мехкашкарен 180 гIишло я цу цехе кийчъяь ов доаца турбаш нйеш. Коллективо дехарах укх шера дикка лакхъяьй производственни план. Цу йоккхача заданех дика лоархIабу трубопрокатчикаш.

С. Григорьянца сурт.
ТАСС фотохроника.

ТIАГIЕРТТА КЪАХЬЕГ

Юххьанца денз дика дIадоладир кхашкара балхаш Грозненски района ЦхьоалагIча мая цIерахча колхоза механизатораша. Цхьатарра араьлар совхоза кхашка тIоадал дIакъовлара иттех тракторни агрегат. ДикагIа къахьегама хьокхамаш дахара вIаши социалистически яхье баьннача трактористашта юкъе хьокхам телаш болх беш хилар механизатораш Генаев Виса, Абдулгаджиев Рамзан, кхыбараш. Шиш дийнахьа дIакъайлар цар 4 эзар гектара тIа тIоадал.

Цул тIехьагIа тIагIертта къахьийгар механизатораша 500 гектара тIа горох дикагIча агротехнически хана дIайийна яккхара а. Нормах 17 гектара тIа дIае езача дийнахьа 25—45 гектара тIа горох дIаюви хилар дукхагIбола трактористаши сеяльщикаши. Иштта дIабийна баьшаб кен, тайп-тайпара баьцаш.

ХIанз 1200 гектара тIа гурахьа дийнача ялаташта макха боаккхаш ба колхоза механизатораш, кастта болалургба уж доакъарийна лаьрхIа хьажкIаш дIае.

У. ХОЛМОВ.

ПРОМЫШЛЕННОСТА—ДУКХАГIА БЕДАЛ

Металлургически промышленноста боккха лоархIам болаш да тиша аьшк. Тишденнача аьшках хьаю керда машинаш.

Промышленноста дукхагIа тиша аьшк лохьадеш хьинаре къахьег тха химически комбината коллективо. ЦхьоалагIча квартала планах хьагул а даь дIачудала дезаш хинна тиша аьшк 117 тонн дар, из план тIехкхоачаш а еш, оаха дIачуделар итташ тоннаш тиша аьшки бос бола металли.

Из болх беча къаьстта дика къахьийгад ремонтно-механически цеха коллективо, кварталах цо гул а даь дIачуденна тиша аьшк 23 тонн я, шозза совгIа кхоачашъяьй цо ший план, иштта шоай план шозза кхоачашъяь я механически цеха, № 15 йолча цеха коллективаш.

Завода ший квартала план толамца кхоачашъяь яле а, дукхача цехаша шоай план кхоачашъяьяц. Масала, кварталах № 110 йолча цеха коллективо дIаеннар 4 тонн мара яц, цох хул планах лаьрхIачох 40 процент. Иштта во болх баьб № 32-91, 111, 130 йолча цехий коллективаша а.

Хьалха латтача цехашка нийсъялара хьинар кхо ца деш къахьега деза цар. Цунга хьежжа дукхагIа хургья металлургически промышленноста дIалу бедал.

В. КУРБАТОВ,
химически комбината № 131 йолча цеха аппаратчик.

УЭСТЕ КАРЬЕРА Ю

Зулам мара, дикадар шийх хьадаргдоацача США сайгонерча посола инарала Максуэлл Тэйлора дегIо дуненна къайлаза лоаттабу американски военщино индокитайски ах гIайрен тIа деча зуламашта юкъе дакъа лоаца кхыбараш. «Законах доацаш битача» цу наха юкъе лаца бокъо а йолаш хьалхара моттиг лоац инарала Уильям Чайлдс Уэстморлэнда. Апрель бетта шу дуз из Къулбехьен Вьетнамерча американски эскарашта команда еш вола. Шийна тIадилла гIулакх цхьа моллагIча тайпара кхоачашдерех вац из. Посол а волаш, Тэйлора шинна а операцена хьалхле лелаяц. Вьетнама Демократически Республика территоре тIа налеташ ярах, напалм, газаш, кхыйола химически веществаш юкъе йоалаярах долча приказашта Тэйлора а доацаш Уэстморлэнда язду кулг. Ше къоастаду цо маца, мича, фу де - деза. Ишта бокъо еннай цунна КIайча цIено.

Из лакха, хоза дегI долаш, юхьа тIара куц долаш, безаме кIайденна керта чоажаш долаш инарал ва. Сагоатала алац цох журналисташа плаката тIара хьаийца ва из. Цо гIаьле увзац, наггахьа кIеззига мара малар малац, эздий къамаьл долаш ва из. «КIоаргача Къулбехьера», Къулбехьен Каролина яхача штатера хьаьнна ва из, цун да цига банкир а текстильни фабрика управляющи а хиннав. «Уэсти» (ишта оал цох доттагIаша) белгалвоаккхаш цунах доахкача гIулакхех цаI да из карьера е, вешта аьлча гIулакха лакхвала гIерташ хилар. Ший 38 шу долаш Корее британи инарала цIи яьккхар цо, цул тIехьагIа диъ шу даьлча цох хилар США эскара эггара а къонагIа вола инарал-майор. ФуннагIа даь а котало яккхар да цун вахара философи. Къонача эпсарий а из философи хилийта гIерт из. Военни академе начальник ше волча хана цо каст-каста оалар, «спиццеринктум» яха дош. Фуд ца ховш дола из дош хезача наха библиотекашка гIолла словараш тIеи справочникаш тIеи хьежа цун маIан лехача, из хилар «котало яккха бола лоIам» яхилца.

Бакъда хIама ховш болча наха йоах цу курача дешал совгIа инарала чIоагIа новкъостал ду дикача бувзамаша а. Тэйлора эггара хьалха бIаргавайра из ткъо шу хьалха Сицилe. Цу хана подполковник мара вацар из, полевой артиллере дивизиона командир вар из. Цу хана денз шийна тIехьа увзаваьв Тэйлора Уэсти хIанз из волча посте кхаччалца. Сайгонски тIема гIулакха Къулбехьен Вьетнаме ше беш бола болх моллагIа доацача тайпара дIаболабир Уэстморлэнда. Цо США заказ дир дукха эзараш фаташи командирски шоклекхаргаши е аьнна. Эскар тIема Iомадеча салтий моральни дог ураоттадарах бийсана бувзамаш лоаттадарах чIоагIа эшаш лерхIар цо уж. Цхьаьбакъда фаташей шоклекхаргашей моральни уйла а тIема операцеш а хувцара цхьаккха хIама данзар. ТIаккха хозача инарало план оттайир Къулбехьен Вьетнам «БартагIа карайоагIаргйолаш». Цун керттера идея яр хьалхагIа столица районе «порядок» оттаелга. Укхаза гучаяьлар инарала стратегически талант меттел, цун дипломатически говзал а. Центра гаьнарча Къулбехьен Вьетнаме ахац Вашингтонера визитераш, бакъда каст-каста боагIа Сайгоне. Хоза дац боккхий хьаший аэродромера посольстве кхаччалца сийлен эскортаца а ца буташ, чIоагIа конвой тIехьа а йолаш бига безаш хилар.

Ишта а вешта а Уэстморлэнда приказ деннад 25-гIа йола къулбехьенвьетнамски дивизи ший балашкара столицана юхехьа хургйолаш дIаоттае аьнна. Цун декхар да Жиа Динь яха провинци партизанех IоцIенъяр. Цига я Сайгон а. Цул тIехьагIа из «хи тIа мехкдаьтта санна» яржаш, керд-керда провинцеш хьа а лувцаш еррига Къулбехьен Вьетнам цIаккха а кхы хургбоацаш партизанех мукъаяккха декхарийла яр. План чIоагIа бIу болийташ яр. ДIадахача шера аьхки Гонолулу хиннача совещане йизза магайир из Макнамарас а цу хана штабий начальникий американски комитета председатель хиннача Тэйлора а. Бакъда, каьхата тIа дика хинна из схема гIулакхага диллача цIенъяь дIаьлар. 25-ча дивизе доакъош Жиа Динь яхачоа лоллаха ядача провинцей территоре тIа мехкдаьтта хи тIа санна даржаш дац. ХIаьта дивизи дIаяха еррига районаш дIалийцай мохк мукъабаккхара эскара доакъоша.

Уэстморлэнда дуккхаза яьхад, мохк мукъабаккхара эскара доакъошцеи партизански отрядашцеи лоаттабеча къовсама опыт Iоаяра чIоагIа лоархIам болаш да Къулбехьен Вьетнаме ду тIемаш. «ТIехьа тIайоагIача хана вай мехка дика хургйола Iомавалара полигон я из» йоах цо. Уэстморлэнда хIама хетац Вьетнама халкъа Iоуха цIийи мунна тIалатта балеи. Цо хIанзехьа а кийчъю керда авантюраш яра эша конвистадорий кадраш, хIаьта уж авантюраш хургья регулярни эскарашта духьал а боацаш, халкъа духьал тIом беш. Цо Iомаьбараш хила беза маьрша бахача наха духьал тIема химически веществаш юкъейоалаяра практика чакхъяьккха йоккха квалификаци йола карателаш.

Къулбехьен Вьетнамера событеш американски колонизаторашта болча пайдан оагIорахьа хувца а ца хувцаш, Вашингтона шийна тIадилла керда гIулакх чIоагIа раьза а хинна кхоачашде — Индокитаера тIом шербе эттав Уэстморлэнд.

Къулбехьен Вьетнаме даь ца Iеш, Вьетнама Демократически Республика территоре тIа а зулам ду хIанз Уэстморлэнда. Наьха цIий Iо а ухийташ ю цо карьера.

Б. КАРПОВИЧ,
АПН комментатор.

ПЛАНАЛ СОВГIА 350 ЦЕНТНЕР

Къахьегама доккхий толамаш даьхад Шелковской управлене «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза хьайбаш лелядераша.

Пачхахьалкхенга шура йоахкара квартальни план кхоачашъярах эггара хьалха рапорт делар цар. Марта кхоалагIа декада чакхдоалаш планал совгIа 350 центнер шура яьккхар социалистически яхье хьалхле лелаераша.

Уж толамаш доахаш шоай хьинар ца кходеш дика къахьийгар доярkаша коммуниста Колнашева Аннас, Агапова Верас, Левченко Валентинас.

— Оаха даьха толамаш, — аьлар колхоза шоллагIча шурийтоварни ферма заведующи йолча коммуниста Болон Вера Ивановнас, — ши-шегIа хьахиннадац. Уж даьхар ха ца къовсаш тха хьайбаш леладераша тIагIертта даьча балхаша. ДIа ца лохкаш чусоцадаьча хьалхарча деношка дениз детташ дола доахан шортта гIожа, моша, концентрированни доакъар а телаш кхабарахи доаханна доаггIаш дола гIулакх лоаттадарахи пачхахьалкхенга шура йохкара районе хьалхара моттиг яккха торо хилар тха.

М. ТКАЧЕНКО.

ДЕРРИГА БАЛХАШ ХАННАХЬА ДАЬ ДОАХАРГДА

Ха йIоахъеннача деношка хIаболабир тха отделене комсашцара болх. Хьалхе а кийчъяьй йохкаеннарий метта дIайогIа еза гемеш. Телхараш дIа а йоахаш 350 гектара тIа кердараш дIаегIай.

Лаьтта ловсар ма даххаиге а механизмашца комсаш хьаяста ворхI тракторни агрегат араьлар. Трактористаша Ахметов Баччара, Муртазов Билала, Стракевич Николая, иштта кхыбараша сменни нормаш тIех кхоачаш а еш, дийнахьа 4 гектар яста езача, 5—7 гектара тIара комсам хьаьстар. Белгалдаха доагIа отделене дикагIволча механизатора Улубаев Дакас даьха толамаш. Массарел хьалха балха воагIар из, кхычарел кIезигагIа сецар цуй агрегат, хIана аьлча, ший ханнахьа дика тоаяьяр цо трактор. Цудухьа балха опыт йолаши къахьегам безаши волча механизатора балха дийнахьа 8—9 гектара тIара комсаш хьайбастар. ХIаьта комсаш хьаяста йолаеннача юкъа цо ше хIанзале 90 гектара тIара хьаьстай уж.

Механически хьисапе комсаш хьаястар ах гIулакх мара дац. Царна тIалета лаьтта кулгашца Iо а даьккха хьалъайе еза уж. Из гIулакх отделене даь доалаш латт. Укхаза белгалбаьнаб шиннел совгIа сменни норма кхоачашъю энтузиасташ Барцигова Малика, Васильева Устинья, иштта кхыбараш.

Соахка гурахье а 220 гектара тIара комсаш яIаьй отделене болх лоша, белгалдаккха деза, уж гурахьа яIар дикагIа лоархIаш хилар, хIана аьлча комсий гаьнашкара хий соцаду цу гIулакхо. ХIаьта бIаьсти лаьттен фои дIоах мелу комсий гаьнашкара хий юхадола а лийя чIонакаш хьахул. Цудухьа уж хьахилале ялх-ворхI ди хьалхагIа яIа еза комсаш. 20—21 апрель хьатIакхачале комсаш яIаь дала лерхI оаха. 575 гектар йолча комсех 340 гектара тIара яраш яIай. Комсий гаьнаш хьалийихка яьнначул тIехьагIа из болх а шин-кхаь дийнахьа баь даргда тхо. Комсаш йоIача къахьегаш толамаш даьхар Измайлова Ефросиньяс, Висингиреева Микас, Ахмедова Курсана, иштта кхыбараша...

ЧIонакаш хьахинначул тIехьагIа хетаргахьа мае 5—8 деношка молхаш тохаргья оаха комсашта, цул тIехьагIа царна эша дIахо дола гIулакхаш а дергда. Планах 575 гектара тIара 2559 тонн комсаш чуэца декхарийла я тха отделени, хIаьта коллективо 2659 тонн чуэца, аьнна социалистически декхараш тIайийцад. Тхоай дош кхоачашдергда оаха.

М. АРТЮМЕНКО,
Наурски района Ленина цIерахча совхоза 2-ча отделене управляющи.
Н. БЕРЕЗКИН,
отделене агроном.

СОВЕТСКИ МЕДИЦИНА ЛЕХАРАШ

МалагIа балхаш деш ба Iилмахой-медикаш? МалагIа керда наькъаш да хинна лазараш дIадахаран уж ца хилийтаран лехараш? ТАСС-а корреспонденташца шоаш деча къамаьлашца из дувц советски медицински Iилма цIи хеза болча деятелаша.

□ □

Н. Н. Блохин — СССР медицински Iилмай Академе президент, экспериментальни клинически онкологе института директор.

Тахан адамаш Iалаьмате чIоагIа хаштдолаш да дестамаш Iомадара, ракови лазарашца къовсам лоаттабара керда методаш йовзарца. Дерригача дунеи тIа а деш да цу тайпара тохкамаш. Цу даькъе эггара керттерчарех цхьа моттиг хьалоацаш я Советски Союз. Цу тайпара дукха балхаш ду Японе, 1966-ча шера цига хьаелл аргIанара дунеи халкъашта юкъера онкологически конгресс. Вай а чIоагIа хьаштдолаш да цу конгрессаца.

Дукха теркам тIабохийт рак Iомара даькъерча эпидемиологически лостама. Цу деша маIан да наьха вахара климатически, географически, профессиональни, бытовой, социальни, иштта кхыча башхалонашка хьежжа из лазар лаьттан букъа тIа даьржа хилар. Геттара дика хьехам луш а лазар хьахилара бахьанаш кхетадара тIадугаш а да уж тохкамаш. Масала, Малхбузехьарча Европе дукхагIа даьржа лазар да пехкашта хула рак, хаьддача фактошка, къаьстта аьлча, гIаьле увзарца дувзаденна да из. Вайцига Америкерчул дуккхаза а кIезигагIа хула пехкашта рак. Юкъерча Африке дийхка хула рак яржара белггалара бахьан да буача кхачан гIулакх, хьайбай белокаш ца хилар, витаминаш кхоачам болаш ца хилар, иштта кхыдараш.

Йиш йолий-теш рак яха лазар лацаде? Цу лазара массе а тайпанна духьалара деррига молха вайна кхоаине а корадоагIарг ма дий, аьнна хета йиш яц. Цхьабакъда, шишегIа кхетаде доагIаш да белггаларча цхьан юкъагIа из проблема къоастаергхилар. Нагахьа санна ракa вирусни теори бакъ хуле, тIаккха боаккхаш бола гIа Iалаьмате сиха баккха йиш хургья. Дагалоацаргья вай полиомиелитацара истори.

Цу хана боккха лоархIам болаш хургда молхай препараташца дарбаш дара методаш сихха дегIайоалаяр. 20—25 шу хьалхагIа хинначунца нийсдича хIанзлехьа а лоархIамера хIамаш карагIдаьннад. Рака цхьайолча формаех хIанз нах бовц. Масала, цIека рак хиннача нахах 95 процент дарба а хиле бера. Бордашта рак хиннача нахах бIаь саг хьаийнача царех 90-нена хинна ца Iеш дарба хул. Цудухьа хIанз кIезигагIа кхер трубка увзарах, цхьабакъда, пехкашта хулача раках лорабалар духьа кIезигагIа увза гIерт сигареташ. ХIанзлехьа а кIезигагIа я лазара кхыча формашта дарбаш дара даькъе духьала нийслу халонаш а. Сона хетаргахьа, тIа-тIа дукхагIа тоалургья профилактика методаш а, хIана аьлча, эпидемиологе дешаш Iомадара ларда тIа къаьгга хьагучадувл хьалхагIа довзаш ца хинна дукха хIамаш.

Нагахьа санна СССР-е карагIдаьннар лоацца белгалдоаккхаш хилча, ала доагIа, рака проблемана тохкамаш делга дIахо гIоргхиларга догдоахилга хулийташ йола теоретически предпосылкаш хьахиннача лагIага дIакхаьчад вай, аьнна Советски Союзе даьнна ца Iеш, кхыча мехкашка а геттара дукха балхаш кепа теха арадаьннад, хIаьта ала доагIаш да из деррига а геттара лоацача юкъагIа даь хилар а. Хоппма хиллара, дестамаш хулийташ йола эггара хьалхара вирус гучаьянна 50 шу мара дац, канцерогейни хIамай хими хьахиннай хIанзчул 30 шу хьалха, радиоактивни изотопаш хьахинна а 30 шу мара дац. Тахан вай геттара дукха лелаеш йолча химиопрепаратий дерригаш а ткъо шу мара даьннадац. Практически проблемана къоастам бу хIанзарча вай тIехьен хана. Цудухьа догдаха йиш йолаш да дуккхала вай деношка кхы а дукха хIамаш карагIдаргда, аьнна.

Са тIехьара а белгалдаккха безам ба ракови лазарашта комплексни дарбаш делга вай Iалаьмате боккхача лоархIаме лерхIилга — хирургически а, лучевой а, молхай а методаш цхьана тарйолийташ лелаелга.

* * *

А. Л. МЯСНИКОВ — тирапе Института директор, СССР медицински Iилмай Академе действительни член.

Керттерча даькъа кхаь лазара тохкамаш деш я терапе Институт — гипертонена, атеросклероза, инфаркта миокарда. Уж лазараш хьахула бахьанаш къоастадара тIадодаш да дош. Цу лазарашта духьала къовсам лоаттабара бовза беза цар кхоллам.

Нийса хилар экспериментальни а эпидемиологически а хьагучадаьнна йола гипертонически лазарий нейрогенни теори хьаьяраш советски терапевташ хилар. Кхычарга ца хьоже а, укх тайпарча масалашка хьожаргда вай. Цар беш бола болх интенсивни хилар бахьан долаш, кхыметтел ханна къона боллашехьа а, кхычарна хулачул кхоза дукхагIа гипертони хул телеграфеи телефонни станцейи болхлошта. ДегIа маьженашца къахьегаш болча нахал кастагIа гипертони хул инженерашта, артисташта, лорашта.

Атеросклероз яхача лазара хьакъехьа аьлча, из лазар айтха бувзам болаш да гипертонеца, уж шаккхе лазар хьахула кIийле цаI я. Цхьабакъда, атеросклероз хиннача хана цхьаькха лоархIамера компонент тIаккхет — метаболизм талхар, хьоаналийи холестеринаи обмен талхар. Цхьабакъда, духхьала кхача рациональни ца хиларах е кхачанцарча холестерина сага дегIа моллагIа воздействи еш хиларах хулаш да атеросклероз, аьнна хета мегаргдац. Сага дегI (организм) чоалханеи геттара лертIеи да, цудухьа, цхьаболча наха хеттача тайпара, из ишта атта карадодаш кхачан факторашa еча воздействена.

Вайна гучадаьннад атеросклероз духхьала кхачан компоненташ бахьан долаш хьахулаш ца хилар, цхьабакъда, буаш болча кхачанца хьоаналаши холестерини боарамал совгIа хилча цар из лазар сих-м ду.

Долаш да кхачанца хьоаналаш совнагIа йоллашехьа а атеросклероз ца хулаш дола хьалаш а. Буа дукхагIа бола кхача хьайбай хьоаналаши белокаши йола нах бахача Монголе гучадоалаш дац цу наьха цIийцара холестерин чIоагIа алсамьялга а царна атта атеросклероз хулга а. Европе хулачул 10-зза кIезигагIа хул инфаркт миокарда Улан-Баторе.

ХIанз дукха ха йоацаш итальянски Iилмахочо Лапичерелло хьалхашка бенаб Малхбоален Сахарерча бежа Iуй хьакъехьара тохкам. Уж геттара хьаьна кхача буаш ба, цхьабакъда, хIаьта а царна кIезига хул инфаркт миокарда.

Вайна тIехь-тIехьа дукхагIа гучадувл атеросклероз хилара бахьан иннервационни гIулакхаш талхар долга. ХIанз дукха ха йоацаш вайцига бакъ а хинна дIаоттад, нагахьа санна атеросклероз, эндокринни фактора влияни бахьан дола, кхалнахал дукхагIа маIача наха хулаш дале, Iилман болх лелабеш бола кхалнах хьайийцача сурт кхыча тайпара долга: кхалнах а маIа нах миссел цамогаш хул цу лазарах. ДегIа маьженашца къахьегаш болча наха керттаца къахьегаш болча нахал кIезигагIа хул лазар. Советски клиническ Iилмо цу хьакъехьа еш йола вывод укх тайпара я: уж шаккхе а лазар — гипертони а атеросклероз а дегI сов тIехьдаьккха кIаьддарца хулаш да. Цхьабакъда, нервни системана сов дукха низ тIабахийтача а из лазар ца хулаш бус дуккха нах. Укхаза иштта боккхача лоархIаме я наследственни фактор а.

Вайцига вIаштIехьдаьккха цу лазарашта дарбаш делга бIарччача система оамалехьа да, вешта аьлча, цхьан ханна воздействи ю цIийна давлене боарама Iоткъам беш йолча еррига механизмашта.

Инфарктана дарбаш дара даькъе карагIдаьнна хIамаш юххьанца госпитализаци яр а, хIаьта иштта цIий доталулга кIезигдеш йолча средствай новкъостал а бахьан долаш да.

* * *

А. А. ПОКРОВСКИЙ — СССР медицински Iилмай Академе член-корреспондент, кхачан Института директор.

Укх тIехьарча хана тIа-тIа дукхагIа биологически кхетамий боккъонцарча лардаш тIа отташ доагIа кхачан хьакъехьара Iилма. Нагахьа санна кхачан гIулакх хIанз Iилман хьисапе дувцаш дале, эггара хьалха хоадам бе безар буача кхачан баланса хьакъехьара закон да. Нагахьа санна денна цо буача кхачанца эш-эшача боараме «йоацаш ца мега» кхачан фактораш хилча мара сагага йиш хургьяц унахцIена а волаш, болх бе могаргдолаш а волаш дуккха ха яккха.

Кхачан хьакъехьарча Iилманна йовзаш 60 совгIа цу тайпара фактор я. Буача кхачанца моллагIа хинна а кхачан продукт кхоачам боацаш хилча, е совленагIа хилча, могаш вале а веце а, укх тайпара лазараш хул сага: мухь йилла такхар, оалача тараза боарамал тIехвалар, гиповитаминоз, подагра, иштта кхыдараш. Цхьацадола масалаш доаладергда аз. Геттара охкабеннача наьхеи, гIаьхьа болча наьхеи, гIийлача наьхеи махьара тканей ферментни системаш Iомаеш укх тIехьарча хана тха клинике а биохимически лабораторе а даьча тохкамех йиш хиннай хьехам луш йола вывод е. Цу тканашка жиромобилизующии жиросинтезирующии системашта юкъе йоккха башхало йоал. Цхьабакъда, беча балха саг чухнахьа воаккхаш а, цо вахаш йоаккха ха лоацъеш а йола «мухь йилла тоавалара доакъазал» дIайолалу кхачан система баланс нийса йоацаш вIаштIехьъяьккха хиларгара. Наха хьахул белково-холинни хIамай кхоачам ца хилар, чIоаггIа меллу жирообразующи ферментий хьинар. Из бахьан долаш — дийхкага дукха хьоанал Iов, тIаккха цунах лазаргахьа эла хувцамаш хул.

Воаш деш дола тохкамаш вай айха дувзадолийт практикаца. Саго буача кхачанца цун дегIа мел эшаш йола хIамаш хулга тоадара тIаераяь я телаш йола рекомендацеш. Цу гIулакха, къаьстта аьлча, маькхах дIаетта еза тоъам боацаш йола аминокислоташ — лизини треонини. ТIаккха дегIа пайдана хиларга диллача дулха гарга йода маькх. Ерригсоюзни ялата института Iилмахошца цхьана оаха хьакхеллай къаьстта ший тайпа Iов. Цунца аьттув болча тайпара вIашагIкхетийтай пайданера кхачан хIамаш. Цу тайппара кхолламерча продукташцара кхоачамбоацараш тоаде а уж продукташ дегIа пайданагIа хургйолча тайпара хилийта а хьожаш да тхо.

Продукташкара зенера хIамаш гучаяхара тIадерзадаь а дукха балхаш ду. ТабашникАна тара а йолаш цхьа прибор хьаьй тха институте. Цу приборо йиш хулийт кхачан продукташца ца хилча дикагIа йолча юхеюсача хIаман кхаь-пхе минута къоастам бе. Из тайпа портативни прибор-лаборатори шийга хила йиш йолаш ва хIара специалист, хIаьта кхачан продукташта Iилманца а сихха а тIахьожам лоаттабара керда способ мамогга шерагIа дIайоаржае а еза.

ХIанз дукха ха йоацаш ингалсски кепа йоазон тIа арабаьннаб профессора Джон Юдкина беш бола хоам «Шекар зене хилара хьакъехьа». Цо кхайкаер укх тайпара уйла я, холестерин хьаеча дакъа лоацаш шекар хиларах, цунах Iалаьмате доккха зе дала йиш я. Ишта долийтеш из? Со дIаала дезаш ва, шекарцара гIулакх, хьалхагIа а санна, из «кIодеш» хила деаилга. Цхьабакъда, из дуилга боаррамагIа хилийта деза — дийнахьа 80—100 грамм (кхачан продукташцара деррига шекар да дувцаш дар). Шекар эшаш а пайдане а продукт я, цхьабакъда, нагахьа санна дийнахьа 200 а кхы дукхагIа а грамм из дуаш хилча, тIаккха цо толхае йиш я буача кхачан керттера принцип.

ШКОЛАЙ БУФЕТЕХ ЛАЬЦА

Сага вахара кхача мел лоархIаме ба массанена ховш ма дий. Дика кийчбаь кхача хан-ханнахьа буаш хилча къахьегама низ совбоал. Мишта дуъ хIама город Грозне Октябрьски района школашкарча столовешкеи буфеташкеи? Из гIулакх довзара школай столовейи буфетийи болх 1965-ча шера март бетта тахка болабаьб школашка вIашагIъехкача дай-ноаной комитетий низаца. Из болх бокъонца йистебаьннабеце а цига гIулакхаш дика ца латташ хилар хьахьокх долаш долча дайнеша. Масала, болх беча кагирхой №№ 8, 3 йолча сайрийнарча школашка е столови а е буфет а яц, из чIоагIа Iаткъаш да дешархоштеи хьехархоштеи. № 23 йолча школе а дIаьхдаьча дийнахьа бIайха кхача бац; Iо а хайна хIама даа йиш хургйолаш помещени яц школа буфете. ХIьта буфета корилгах ше хьайнйца хIама пенъюхе е саьнгга дIа а эгта даа лезаш хул дешархой. Санитарни хьал тIехдика да цу буфете.

ХIама даа Iоховша моттиг яц № 8 йолча школерча буфете а, хIаьта дIаьхдаьча дийнахьара шоай дежъийнара даа хIама — булкинги шурей хIама дуа истол латтача цхьан классе чу а гIойя дуъ дешархоша. № 29 йолча школера дешархой латкъаш ба буфете мерза нахча, кIолд, фуаш, марш, дулх чудоалла пирожокаш хилац, яхаш. Во болх барах 11 марта укхаза балхара дIабаьхаб буфетчицей пхьегIаш юлари. Столовей треста № 8 йолча столовес даа хIама лоаттадеча 25-ча школерча дешархоша а йоах кIезига лоаттаю ета, мерза шура, кхыйола шурий продукташ, цулухьа шоллагIча сменерча дешархошта цIаккха тоъаш хилац уж. Укхаза дикагIа латт бIайхача кхачанцара гIулакх. Какао, чай, кисель хул дешархошта, хIаьта 29-ча школе чай лоархIаш дац. Мерза а кхыдола а хиш цахадлаш шоашта лоаттадича бакъахьа хет № 25 йолча школа дешархошта.

IуйрИйна хIама дуалга дика вIаштIехьдаьккхад машиннаькъа № 49 йолча школе. Буфете хIама юа моттиг еце а мел эша истолаш долаш йолча зрительни зале дуъ укхаза дешархоша хIама. Хьехархойи дай-ноаной комитетеи инициативах укхаза дIадоладаьд дешархоша тахан шоаш IуйрИйна дуаргдола хIама хьалхха заказ дергдола гIулакх, хIаьта хIама даа буфете а ца болхаш шо-шоашта тIачIоагIдаьча истолашта юххе уралатташе а хIама дуъ дешархоша. Iоховша гIандаш ца хиларах а доапаш дийнахьа дешача дукхагIйолча хана уж Iохайша багIандаь ла из гIулакх.

Укх тIеххьарча хана шоашта доагIаш дола даа хIама телац дIаьхдаьча дийнахьа дешача берашта. № 49 йолча школа лоархIамера кхоачамбоацараш лархIа мегаргдолаш я укх тайпара факташ: 1000 саг дешаш волча школа буфете болх беш цхьа саг мара вац. Из бахьан долаш шийчотах буфете болх бе кхы цхьаькха саг хьаэца везаш хилар дай-ноаной комитет. Цудухьа из гIулакх нийса доацаш лерхI даьша-ноаноша. Школашкарча буфеташка 10 кепигах IуйрИйна даа хIама хилийтарах йола Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета прейскурант кхоачаш ца ярах лаьца а язъю жалобаш. ЧIоагIа цецвоаккхаш я укх тайпара факт: 900 дешархо волча № 91 йолча школе дерригаш а 10 пела мара дац. Из гIулакх иштта долга хойте машиннаькъа ОРС-а начальник волча нов. Захваткина. Тохкам беш гучаьннай укх тайпара эхь дола факташ а: № 9 йолча школа буфетчица Р. Лавриненкос эзделца доаца къамаьл ду, совленах ахча доахаш а тараз нийса ца озаш а моттигаш хул.

ДIадахача шерашка дика болх барах шозза благодарность еннай № 46 школа буфетчица йолча В. Феньевайна, хIаьта укх тIеххьарча хана во болх бе йолаеннай из, охца я дешархошца а хьехархошца а. Белгала ца даьхача харгдоацаш да укх тайпара кхоачамбоацараш а. Масала, электросетах дIатасса провод ца хилар бахьан долаш болх ца беш латт №№ 8, 25, 39 йолча школай буфеташкара холодильникаши электрокипятильникаши. Уж белгалдаьха кхоачамбоацараш дукхача а боараме долаш я кхыйолча школашкара буфеташ а. Къаьстта а буфеташка хьакхухьача ассортименташта доагIа из.

Дикка дикагIа болх бе декхарийла а я, хIаьта болх беш хила а еза школашкара столовеши буфеташи. Цу гIулакха буфетий, столовей балхага хьожаш хила декхарийла ба дай-ноаной комитетел, школай директорел, преподавателел совгIа школай буфеташ, столовеш кара йолаш бола ОРС-ий кулгалхой, столовей заведующеш, иштта гороно инспектораш.

М. ИВАНОВ,
Октябрьски района партийно-пачхаьалихен тIахьожама комитета председатела заместитель.

ФУЙ ПАЛЬМЕТТА?

Из французски дош да. Пальма гIана тара йола скульптурни е живописи орнамент яхилга да из. Из дош дика довз хIанз Молдаверчеи Украина къулбехьерчеи бешамаш лелаерашта. Дукха ха йоацаш Одессе хилар пальметтана хетаь лаьрхIа йола совещани, хIаьта Кишиневе цунах дийцар бешамаш лелаерий республикански съезде.

ВIалла дага а доацаш цIаьхха чIоагIа хIана дайзад из дош? Доазол дехьарча бешамаш лелаераша художникий из термин шоай гIулакха юкъейоалаяьй — латаш йолча кIотаргех хьахинна пен санна, сом латача гаьний кронаш нийсъяра спосабах пальметтни способ аьннад цар.

Пальметтни бешамаш чIоагIа лат, геттара хьалха кхача а йолалу. ДIаегIача кхоалагIча шера лата йолалу дIайогIаш шу мара даланза хинна гаьнаш, гектара тIара лаьрхIа бIаьи—бIаь ткъо центнер сом лу пар, хIаьта кхийна баьлча Iажашеи кхорашеи гектара тIара 400—600 центнер сом лу, из хул «вокх бешара» боалачул массехказа дукхагIа.

Массанахьа хIана яьржаяц уж тайпа тамаше бешамаш? Яьржаяц промышленни бешамашка пальметтни крона хьае йиш ца хиларах, цун формаш Iалаьмате чоалхане хиларах. Дукха къахьегам а беш лелара говзал а эш цу гIулакха. Иштта хиннад укх тIеххьарча ханналца, пальметтни бешамаш яхкара керла принцип итальянски профессора Бальдассаре хьаяпиа. Зула йола пальметта оал цох. Югославски бешамашка хувцалуш хьаенай зула йола пальметта, цунах доккха беркат даьннад цига.

Югославски бешамаш лелаерий опыт дика Iомайир цига Черноморски совнархозо бахийтача специалисташа. Одессе яьча семинаре цар дийцар бахача шоашта гучадаьнначох.

— Югославски пальметта бешамаш лелаеча яь бокъонца йола переворот я, — аьлар Черноморски совнархоза председатела заместитела Дмитрий Гапе. Гучадаьлар Украина къулбехьа, РСФСР, Молдаве, Средни Азе, иштта йола бешамаш яхка хьалаш хилар. Пальметтни бешамаш дукха яхаш я, Iана духьал отталуш, кхыча лохача бешамашта дечул кIезигагIа къахьега дезаш я уж, хьаьта укх тIеххьарча ханналца цу лохача бешамех эггара а толашагIа йола форма лерхIар. ДIадахача шера цу тайпара йола бешамаш 568 гектар яр. Укх шера кхы а пхи бIаь гектар хургья уж. Кердача тайпара йола промышленни бешамаш яхкара баьккха хьалхара гIа ба из.

Иосиф ПИКАРЕВИЧ,
АПН корреспондент.

АДВОКАТА ФОРМА ЮВХА ПАЛАЧ

Малхбузенгермански бундестаго дукхагIа бараш раьза а хинна, тIема нацистски зуламхошта суд е тIакхувш хилара ха 1950 шера 1 январе денз лоархIийла, вешта аьлча царна тIакхета ха 5 шу тарга йIаьхйойла аьнна решени яьй. Законах валлалца чувалла суд йоагIача зуламаш даьча нацисташта мара тIакхувш хургдац.

Из решени ювцаш, «Орор» яхача французски газето яздора: «Нацисташа паргIатта садаькхар», яхаш. Газето йоахар ФРГ баха эзараш бола тIема зуламхой тийша ба шоашта таIазар дерг ца хиларах, яхаш. Дукха бола хьалха нацисташ хинна нах боннски пачхаьалкхен кортамукъа граждана хинна дIабахаб. Масала, хьалха хинна дюссельдорфски шеф Густав Адольф Носке профессех гIулакхера саг ва аьнна язваь ва. Импери кхерамах лорайра ведомстве «группа 4 б» яхачоа керте лаьтта штурманфюрер Альберт Хартл «писатель» ва, из ваха Брауншвейге вах. Эсэсовски оберштурбанфюрери Риге полицейски суда шефи хинна тIема зуламхо Ганс Центграф Аахене адвокат ва. ХIаьта Билефельда юххе хозача вилле я вокх «адвоката» Герберт Цимермана контора.

Цу Малхбузен Германе города малхбоалехьа нийс бIаь километр улл польски город Белосток. Укхаза Циммерман вовз «веза герр адвокат а воацаш», цIий мела нацистски палач хиларах. Дукха нах боабеча юкъе ше дакъа лоацаш хиннав господин Циммерман.

1942 шера оберштурбанфюрер Герберт Циммерман Белостока гестапо начальника майора СС Вильгельм Альтенлоха распоряжених хургволаш кхаьчар. Оперативни отдела керте эттар из укхаза. Топаш мел ювлачеи бов керчаш нах мел бадачеи хулар массаза а из.

Фашистски палача «карагIдаьнна денал дола гIулакхаш» ткъаь оагIо тIа яздаьдар гестаповски писара Книпела. Унзара статистика я цу документа тIа яр: Грабовка яхача юрта хьалъэлла вийна 16 эзар саг, цунна юххерча хьунагIа — 6 эзар. Новоселка яхача моттиге — 4 эзар, Ломза яхача районе — 18 эзар ,и. кх. дI.

Советски Эскар гитлеровски ордаш йохае доладелча, ше даьча Iалаьмате доккхача зуламий лараш къайлаяхьа гIийртав Циммерман. Цун приказах вIашагIтехар орашка доахка шоаш боабаьча наьха декъий хьал а доахаш, доагадеш йола команда. Дукхача деношка лаьттар Белостокерча хьун тIа боккхача Iаьржача кIура морхаш. Духхьал Августув яхача районе доагадаьдар топаш етташ боабаьча наьха 40 эзар дакъа. Цхьабакъда, Советски Эскар чехка тIа а кхаьча нацистски палача кхензар ше даьча зуламий ерриrа лараш къайлаяхьа.

Фашистски Германи ийшачул тIехьагIа оберштурбанфюрер Циммерман Малхбузе дIавахар. Билефельде кхаьчар из, эсэсовски форма адвоката формаца хийца а хийца. ХIанзалца цхьаккха а хIама даьдац цунна. ФРГ-е баха кхыбола эзараш нацистски палачаш санна, боннски законаша лоравеш ва из, цунна чIоагIа паргIата хет ше.

В. АНДРАИНОВ.
(АПН).

МОТОЦИКЛИСТИЙ ЯХЬ

10—11 АПРЕЛЕ МОТОКРОСС

Кхо шу даьннад патриотически оборонни общества V-гIа съезд хинна. Советски общественносто шерра хьал а лаьца бизза къоабал бир цу съезда соцам. Дукха эзараш досаафовцаш юкъебоагIача эскаро жоп делар съезда шоай практически гIулакхашца. Вай республикерча Общества организаце 1964-ча шерара технически говзал Iомаяь кадраш кхелра план 125 процент кхоачашъяьй, шеръяьй Общества технически база, город Грозне хьалдеш латт 720 моттига лаьрхIа Нохч-ГIалгIай АССР ДОСААФ-а кхозза вIаштIардаь цIеношf. Из ноябрьски цIей тIакхоачаш эксплуатаце дIалургда.

Лакхача организационни боараме чакхъяьлар 1964-ча шера март бетта хинна Къилбаседа Кавказа автономни республикай, Ставропольски края, Калмыцки АССР, иштта кхыча областий мотокроссе хьалхара моттиг яккхара яхь. Цига хьалхарчарех цхьа моттиг яьккхар вар Нохч-ГIалгIай ДОСААФ мотогонщик Б. Н. Корнилов. Цу шера ДОСААФ аэродроме хилар 200 эзар гаргга саг. Уж гулбеннабар авиационни цIей долча.

Из спорт езачарна юкъе 20 совгIа разряд енна саг кийчваьв. Царна юкъе я вайнаьха 11 йоI. Республика медицински училища выпускница П. Амриева 30-зза парашютаца самолета тIера чукхоссаеннай. Цунна еннай шоллагIа спортивни разряд. ХIанз Амриева ше а я самолета тIера чукхувсабала программа Iомае кагирхошта иовкъостал деш.

1964-ча шера баьча балхага диллача дика къахьийгад Ленински, Шаьла, Грозненски обществаша, Заводской, Наьсарен, Октябрьски, Наурски ДОСААФ-а райкомаша, республика автомотоклубои стрелково-спортивни клубои.

1965-ча шера Нохч-ГIалгIай АССР ДОСААФ-а организацена хьалхашка доккхий декхараш латт. Укх шера чакхъяккха еза массехк спартакиада, бехктокхамера спортивни яхьаш. Спартакиада планах 10—11-ча апреле город Грозне (12-ча треста тIехьашкахьа я карьер) йоккха кросс хургья — Кавказа республикай, Ставропольски края, Ростовски областа, Къулбехьен зона кхыча городий а областий а мотогонщикаш хургба цу яхье дакъа лоацаш.

Къилбаседа-Кавказа мотоциклетни спорта федераце а Нохч-ГIалгIай АССР республика ДОСААФ-а комитето а хьехарах Грозне цу яхье дакъа лаца боагIаргба СССР цIи хеза спорта мастераш. Вай республика спортивни сий лорадеш яхье дакъа лоацаргда ДОСААФ-а мотогонщикаша, СССР спорта мастераша, вежараша Анатолеи Юреи РоманенковгIар, Ведерникова, Кожевникова, иштта дукха кхычар а.

10-ча апреле 13 сахьат даьлча Революце цIерахча майде яхье дакъа лоацачар парад а митинг а хургья, цул тIехьагIа спортсменаш гIоргба Заводской районерча карьере.

С. КОСТОЕВ,
ДОСААФ-а Нохч-ГIалгIай АССР республикански комитета председатель.

Спорт

«УРАЛМАША» КОТАЛО

Селхан Грозне аргIанарча матче вIашагIкхийтар Свердловскера «Уралмаши» «Терекиъ». Счет 1:0 йолаш хьаьший котбаьлар. Грозненски футболистий паIарашка из бургац чутехар Зубкова (№ 10).

Счет нийсъе йиш йолча дукхача моттигех пайда эцанзар «Терека» нападающеша, хIаьта Барашьяна (№ 8), Жердева (№ 10) теха бургацаш хьалийцар «Уралмаша» вратара Голубева.

Цхьаькха замечани е еза вай командана. Хьалхарча тайме санна кадай а атта а ловзанзар из. Матч чакхъяллалца гуш дар фусам даьй цхьабола футболисташ кIаьдбаннилга, хIаьта уральцаш цхьатарра лайзар шинна а тайме.

Самардийнахьа лайзар «Уралмашеи» «Терекеи» дублераш. Счет 3:1 йолаш котбаьлар свердловчанаш.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

РАДИО: 6.30 — Юрта зIанараш яха радиожурнал (нохчий меттала). 7.10 — «Грозненский рабочийн» «Комсомольское племяи» газетий обзор. 8.25 — Шуберта произведеней концерт. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала). 16.00 — «Наха юкъе бу политически болх шерагIа боаржабе» яха беседа (гIалгIай меттала). 16.20 — Ашараш. 16.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.45 — «Писателаш книжкаш дешаращца вIашагIкхетар» яха литературни передача (эрсий меттала). 17.00 — «Къонал» яха передача (нохчий меттала). 17.15 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.30 — Миллионаш барий ленински университет. (Москвера трансляци). 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — Телевизионни кердадараш (гIалгIай меттала). 18.35 — Коммунисташ хьалхарча мугIаре. Беседа (гIалгIай меттала). 18.45 — «Ахка догIа доацаш дар» яха бакъдолчоа тIера хьайийца фильм. 18.55 — Юрта боахама болхлошта передача. 19.10 — «Владимир Ильич Ленин ваь 95 шу дизарга. Ленинах лаьца дагаух» яха бакъдолчоа тIера хьайийца фильм. 19.50 — Киножурнал. 20.00 — Бийса сатийна хийла шун, бераш! 20.10 — Телевизионни кердадараш. 20.25 — «ТIеххьара илат» яха художественни фильм.

Город Грозне, Посевной переулкагIа, № 11 йолча цIагIа яхача гр-кас **Гулиева** Лидия Карамовнас суде деннад ший марагара **Гулиев** Роберт Павловичагара ше хьаялараx дола дош.
Дош дувцаргда город Грозне, Октябрьски района халкъа суде.

Город Грозне, 30-ча уч., 90-ча корпусе, 5-ча квартире вахача гр-нина **Гаврилов** Юрий Григорьевича суде деннад Нохч-ГIалгIай АССР, Чишка, Берий туберкулезни санаторе п/о яха ший сесаг **Гаврилова** Мираида Андреевна ше йитарах дола дош.
Дош дувцаргда город Грозне, Октябрьски района халкъа суде.

Город Грозне, Радищева улицагIа, № 32 йолча цIагIа яхача гр-кас **Ягилева** Людмила Леонидовнас суде деннад город Москве, Черкизово, 1, МТИ вахача ший марагара **Ягилев** Герман Александровичагара ше хьаяларах дола дош.
Дов дувцаргда город Грозне, Ленински района халкъа суде.

Город Грозне, Кирова цIерахча поселке, Ученически улицагIа, № 1, йолча цIагIа, 7-ча квартире яхача гр-кас **Девицкая** Анна Савешнас суде деннад цу адресах вахача ший марагара **Руденко** Николай Тимофеевичагара ше хьаяларах дола дош.
Дош дувцаргда город Грозне, Заводской района халкъа суде.

Город Грозне, 56 участке, 200-гIча корпуса 3-ча квартире, яхача гражданкас **Ветошкина** Лидия Владимировнас суде деннад город Челекене Н-20, № 11 йолча цIагIа 9-ча квартире вахача ший марагара **Хомутов** Александр Степановичагара ше хьаяларах дола дош.
Дош дувцаргда город Грозне, Октябрьски района халкъа суде.

БРУЦЕЛЛЕЗА ДУХЬАЛАРА ПРОФИЛАКТИКА

Лора хьехамаш

Юрта боахама хьайбашта — доахана, жена, гаьзарашта, хьакхарчашта хула дIа-юха дувла лазар да бруцеллез. Ше къаьсттача хьалашка нахага хьадала а тарлу из. Ханна е дилла а хьайбай боахамашка, шурий-товарнии хьакхарчийи фермашка, мясокомбинаташка, бойнешка болх беш болча иштта шоай доалахьа цамогаш дола жа, гаьзарий, доахан долча наха а атта хьадалар кхерам болаш да бруцеллез.

Бруцелл яхача шоай тайпарча микробех хьахулаш да бруцеллез. Кхаь тайпара бруцеллез, да довзаш: цаI женеи гаьзараштеи хулар да, шоллагIа дар доаханна хулар да, кхоалагIа дар хьакхарч йоаер да.

Жена хулаш йола бруцеллаш сага эггара кхерамегIа а халагIа а дола лалараш доахкараш я.

Цамогаш долча хьайбай организмашка яхаш а ебаш а я бруцеллаш. Цамогаш долча хьайбай организмера шурийца, чишаца, оархIалца хьакъаст уж; къаьстта дукха бруцеллаш хьакъаст бруцеллез дола бежан остдоалаши дахкаши.

Геттара дукха бруцеллаш хул Iаса чудоаллача цIай чу, цIайна юхерча тIоадалца, денна даьча Iаьсаца. Цамогаш долча бежано даьча Iаьсагара дIадарж бруцеллез. Iаьхар, бIийг е Iаса Iодеча хана тIоададаьча тхах геттара дукха йоахкаш хул бруцеллез хьоадераш. Цу гIулакхо хьахьокхаш да из лазар нахага дIадалара, хьайбаш дахкаши остдоалаши йола ха кхерамегIа хилар.

Арахьа а яха низ болаш хул бруцеллаш. Кхона юкъе ,70—80 ди доаккх цар яхаш. Бруцеллез долча доахангара яьккхача шурийца, тIаьца, кIолдаца яхаш массехк ди, кхыметтел кIира а доаккх бруцеллаша. ХIаьта кердача налхаца 40 денага дIакхоачаш ях уж, бийдача шурех яьккхача жа нахчийца 45 дийнахьа.

Шока хоададаьча гIолла, багарча, меражчурча, бIаргашкарча мордашка, кхыметтел къамаргашка а гIолла сага организмага кхоач микробаш. ДукхагIча даькъе бруцеллезах цамогаш хул жех, гаьзарех, доахах, хьакхарчех кулгаш детта делача балхаш тIа бола нах. Уж ба жа, бежа Iуй, цар гIончаш, доахан. Iаьсий, хьакхарч лелалераш, жа лоргараш, сакманщикаш, ветеринарнии зоотехнически болхлой.

Иштта бруцеллезах цамогаш хила тарлу из лазар долаш доаханна урс хьокхаш, нихь тIера хьадоаккхаш, дулхеи, шурийи продукташ кийчъеча моттигашка болх беш бола нах.

Цул совгIа, кIезига моттигаш яц шоай цамогаш йола гаьзарий, жа, доахан долаш бола нах цамогаш хинна а. ХIаьта цамогаш болча цхьан устагIагара берригача дезалга 5,6 сагага дIадоалаш а хул из лазар.

Бруцеллез яхача лазарах лоравалара динза даргдоацаш да укх тайпара гIулакхаш: бруцеллез долча е да аьнна хетача хьайбана гIулакх деча хана духхьала цу балха лаьрхIа дола баракъаши кога гIирси тIабувхо беза. Из чудоаллача куий чу гIаьле оза е хIама даа мегаргдац. ХIама даалехьа дизарствораца, а тIаккха хицеи сапацеи дила деза кулгаш.

КулгахIоахкоргаш ехка махулла лоралуш тоха деза кулг керда даьча Iаьсах. Бруцеллезах цамогаш долча, е из дий хьажачза долча хьайбаша керда даь Iаса, бIийг, Iаьхарг цIагIа чу ба мегаргбац.

Ше етт, газа, устагIа эцача хана из бруцеллез доаллаш ца хилар хьахьокхаш йола справка хьаеха еза бежан дохкачунгара.

Нагахьа санна цIагIара бежан остдаьннадале махулла сихагIа пунна бруцеллез дий хьажа веза. Иштта из лазар дий хьажа веза цIагIа леладеча хьайбашта а. Нагахьа санна цамогаш хуле цу сахьате из бежан де а дийна, тIаккха лазар дIадаргдоаца гIулакх де деза бежкарта.

Бруцеллез дий хьажанза болча Iатта, газа, е кхыча хьайбан шура кхехкаянза я мегаргьяц, хIаьта тика тIара нийца шура а кхехкаянза ца йиача бакъахьа я.

Ше моллагIча а лазарах цамогаш хилча лорага ваха а хIаьта цо яхар де а деза.

В. ПЛИСС,
республикански санэпид. станце воккхагIа вола лор.

Доазол дехьара

Тамашийна хIамаш хул Англе. Цхьан оагIорахьа, дунен искусства шедевраш Америка ВIашагIкхийттача Штаташка йохк, вокх оагIорахьа — океанал дехьара хьайийду «Поларис» яха ракеташ йолаш дола хи кIал гIолла лела кемаш.

Дукха ха йоацаш хьаккхайкадир калифорнийски консервни короло американца Нортон Симона «Титус» яха рембрантски полотно (гата тIа дилла сурт) нийца хилара хьакъехьа.

Мистер Симон цIаьрмата хиланзар: юххера лаьрхIача деррига ахча 798 фунт хилар. Драматически дехкача Рембранта суртах мах бир Лондонерча аукционе. «Мольборо Файн артс» яхача фирма викал англичанин Дэвид Сомерсет ший хур даь «Титус» океанал дехьа ца даккхийта гIертарах хIама хиланзар. Американски дизача бохчо парх аьнна дохадир из искусства шедевр британски гIайренаш тIа хиларах английски аристократе кIезиг-дукха а даь доккхал.

Сурта тIа: аьрдехьа — «Титус» яха Рембранта сурт, аьттехьа — аукционе мах баь боалаш латта ха.
ЮПИ—ТАСС сурт.

ХУВЦАЛУШ ЛАТТ ИСПАНИ

Укх тIеххьарча бетташка цIаккха а ца хиннача тайпара кIоарга, массане а дакъа лоацаш, долла хIама чулоацаш франкистски стройна духьала оппозице болабаь къовсам бIаргабайра Испанена. Болхлоша еча забастовкай низ болча фронтах дIакхийтар мехкарча дукхагIа йолча лакхерча дешара заведеней студенташ.

Болхлой класса турпалерча къовсамо дог ураоттадаь йолча студенчества лаьрхIад САУ-на (правительства мукъабенна йола профсоюз) юкъера хьа а яьнна, паргIатеи демократически йола ший университетски профсоюз вIашагIйола. Из болам кульминацега кхаьчар 23 феврале, цхьаболча профессорашца цхьана профсоюзни паргIатонаш, университетски автономи бахьан долаш, лакхара образовани яккха массанена а гIарелат хьал дукха къовсам болабел. Оцу шерийн дукха къовсам студент Мадридан университете философин литературин факультете гулбеннера цхьа. Уж пункташ массаза рьза а хилла тIайнда голосовани ... ТIаьхьа соцам шоллагIча дийнахьа ректора дIабала безам хилар вив профессор Арангурен, Монтеро Диас, Гарсиа Кальво, Верчес керте хиннача ялх эзар студента. Цар вIашагIделлар йист ца хулаш факультетера ши километр гаьна йолча ректората эданегахьа гIолга. Профессора Гарма Кальво аьлар: «Вай ийст ца хулийташ совцадара символ хийла вай йист ца хиларах. Автоцистернех йоахкача пожарни шлангашца духьалъяьлар полици демонстранташ ах наькъа тIа кхаьчача хана. Демонстранташта атака йолае аьнна приказ делар эпсара. Студенташа цунна денна жоп дар лаьтта Iоховшар. Полицейскеша кагийча наха тIаерзайир хин низ бола кIедж, цхьабакъда, демонстранташ шоаш багIачара меттахьа бовланзар. ТIаккха дорх а енна студенташта тIахьийдар полици. Къовсам болабелар. Демонстрацие кхертIой бе дехкар. Из ... 80 студент човвина йир. ... Дукхха демонстранташ ...

ШоллагIча дийнахь Мадридерча философин литературин факультета студенташа шоай беррига новкъостацкеи профессорашки къайкхарал дир дешархойи- преподавателийи VI-ча ПаргIатача Ассамблее дакъа лацара уж тIа а хьехаш. ТIаккха, хьайийлача Ассамблей могайир массане юкъара забастовка йолаеи лийца студенташ мукъахеццалца йолча хана из юха ца сацийтеи аьнна яь решени.

VI Ассамблеяна шоаш тIехьа хилар хьакхайкадир юридически, естественни, медицински факультеташкарча студенташа. САУ-на юкъера хьабовлара тIехьа массава раьза а волаш голосовани йир пхи эзар студенто-медико. Цу хана просвещене министра приказ делар хаьдда ха йоацаш медицина, философе, литература факультеташ дIакъовла, аьнна. Кхыча городашкара студенташ ца хьайта дага хиннавар министр цу соцамца.

Информаце министрага лаьрхIа дукхача наха хьалхашха яьча заявленешца ... Iалмахоша, писательша, преподавательша ... дIадехараш. Мадридски студенташа тIехьа хилар Малагера, Сантьяго, Севильяра, Бийскайера, Барселонера ца новкъосташ. Кхыметтел изсута-ша кулгалдеши царна кадраш кийчъеши йолча Наваррски университето а лаьрхIар официальни профсоюз хьал ца лаца. Испанера 80 процент студенташ тахан САУ-на юкъе бац ала йиш йолаш да.

Фаланга вице-председатель Эрре Техедор пресс-конференци мукIарло данза валанзар студенташа дIадехараш нийса а бахьан долаш а хилара. Университеташкарча къовсамо правительство сов корзагIъяккхарах, вIаштIеххьа-тIехьа совещанеш еши къаьстта соцамаш тIайидеши ба боккхий франкисташ — чиновникаши просвещене министерства викалаши. Цхьабакъда, САУ гIулакхаш юхадийндара правительственни план дIатIаэца тигац студенташа.

Испански кагирхоша кхетаду, шоаш дIадехараш мехкарча деррига ча вахара демократизаци йолайича мара кхоачашхург ца хилар. Цудухьа студенташа къаьстта чIогIа хам бу ... гарга бареи. 26 феврале даьча ... викалаша язъора: «Деррига испански халкъ доашадеш доаллача Iада духьала берзабаь ба тха къовсам а къахьегархой къовсам а. Оаха къовсам лоаттабу паргIата профсоюзаш, демократически пачхаьалкхе бахьан долаш».

САУ-на демократизаци яр духьа лоаттабу къовсам къаман лоархIам болаш ба. 18-ча марта дIакъайлар Барселонски университете литератураи естественни Iилмайи ши факультет а Бильбаора экономически факультет а. 22 марта Барселоне гулъелар дерригкъаман студенчески ПаргIата Ассамблея. Ах легальни а йолаш чакхъяьннача цу собране моттигерча университетий викалаша хаьдда къамаьлаш дора мехкара политически строй хувцара тIехьа.

Студенташ гIувтташ хиларах дола бакъдар, общественноста харц хоамаш а телаш, къайладахьа гIертар официальни пресса. Информаце министерства кхыметтел студентий къовсамах бакъ хоамаш даьча «Монд» яхача французски газета корреспондентагара Хосе Антонио Новаисагара журналистски удостоверени дIадаккхарга дIа а кхаьчар гIулакх. Мехкара дIавахийтар английски телевидене лаьрхIа студенческий демонстрацей сурташ доахаш хинна Би-Би-Си виь репортер.

Испански халкъ хьайнад. Демократи бахьан болаш студенташа лоаттабу къовсам — юкъ-юкъера факташ яц. Из новкъост а болхой класс керте латтача шерреча общественни болама. Укх шера январь бетта майрра Мадрида улицашка арабаьлар металлургаши гIишлонхойи. Цар денало гIоздаьккха кIезига Комментареш янзар доазол дехьарча кепа йоазоно. 12-ча марта полицейски казарме чухьалхар Мьереса (Астурия) шахтераша — граждански тIом чакхбаьннача хана денз цу тайпара эггара хьалха хинна довлар из. Хургдолчох франксизмага цIенхаштта хоам белга дар из!

ХIанз — общественни низ санна—къовсама юкъебоагIа студенташи преподавателаши. Франксизмаца къовсам болабаьб университеташа, цига деша багIа дукхагIа бараш кхоачам хиннача наха юкъера баьнна бале а. Иштта хIама хила йиш яц мехкара строй бокъонца кегаенна йолчеи из нийслург ма йий аьнна кхы даха дог доацачеи хана мара.

Белггала да, болхлой классо, юхаувзалуш дола вож общественни низаш сома а доахаш, лоаттадеча къовсамий низагIа Испани хувцалуш латташ хилар. Испани хувцалургьа ... болхлой, студенташ, интеллигенце къовсамаш цхьана ... цхьан ахарах болабеннача хана.

Хесус САИС,
Испанс Коммунистически парти ЦК член.
(АПН).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахарен, промышленнии, юртбоахамен, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.
Типография из-ва «Грозненский рабочий» Проспект Революции 7/84.

СФ05224. Заказ № 2125.